

Demokratia- ja julkisoikeusosasto

MUISTIO

27.6.2019

Kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman 2017–2019 toimeenpano

OSA I: Yleistä toimintaohjelmasta ja sen toimeenpanosta	1
1. Johdanto	1
2. Toimintaohjelman valmistelu	1
3. Yhteenveto hankkeiden toteutumisesta	3
4. Jatkotoimenpiteet	4
OSA II: Toimintaohjelman hankkeiden toteutuminen.....	6
1. Perus- ja ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus	6
2. Yhdenvertaisuus	13
3. Itsemääräämisoikeus.....	20
4. Perusoikeudet ja digitalisaatio	25
Lyhenteet.....	29

OSA I: Yleistä toimintaohjelmasta ja sen toimeenpanosta

1. Johdanto

YK:n Wienin ihmisoikeuksien maailmankonferenssi suositti vuonna 1993, että kukin jäsenvaltio harkitsee kansallisen ihmisoikeustoimintaohjelman laatimista ihmisoikeuksien turvaamiseksi ja edistämiseksi.¹ Suomen ensimmäinen kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma toteutettiin vuosina 2012–2013. Valtioneuvoston vuonna 2014 eduskunnalle antamassa ihmisoikeusselonteossa linjattiin, että valtioneuvosto laatii myös seuraavalla vaalikaudella kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman.² Toinen kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma 2017–2019 hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätöksenä 16.2.2017.³

Toimintaohjelman tavoitteena on edistää perustuslain 22 §:ssä säädettyä julkisen vallan velvoitetta turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Toimintaohjelman toimenpiteillä pyritään puuttumaan havaittuihin perus- ja ihmisoikeusongelmiin ja täydentämään eri politiikkasektoreilla tehtävää perus- ja ihmisoikeuksia edistävää työtä. Toimintaohjelman tavoitteena on lisäksi Suomen kansallisen ja kansainvälisen perus- ja ihmisoikeuspolitiikan yhdenmukaisuus.

Tämä muistio kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman toimeenpanosta on laadittu virkatyönä oikeusministeriössä. Koska perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman ohjelmakausi on lyhyt ja jotkin toimintaohjelman toimenpiteistä ovat edelleen kesken, muistio keskittyy kuvaamaan hankkeiden toteutumista yleisesti eikä pitkän aikavälin vaikutusten arviointia ole mahdollista suorittaa tässä yhteydessä. Muistion ensimmäisessä osassa käydään läpi toimintaohjelman valmistelua sekä sen toteutumista yleisellä tasolla. Toiseen osaan on koottu yhteenveto kunkin toimintaohjelmahankkeen toteutumisesta.

Kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman johdanto-osassa todetaan, että sen toimeenpanosta on tarkoitus tehdä riippumaton arviointi seuraavan hallituskauden alussa. Tämän muistion yhtenä tarkoituksena on toimia tausta-aineistona myöhemmälle arvioinnille.

2. Toimintaohjelman valmistelu

Oikeusministeriö asetti lokakuussa 2015 valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöiden verkoston toimikaudeksi 8.10.2015–31.12.2019. Verkostoon kuuluvat ministeriöiden edustajien lisäksi eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian, oikeuskanslerinviraston ja Ihmisoikeuskeskuksen asiantuntijat. Verkoston yhdeksi tehtäväksi määriteltiin toisen kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman valmistelu ja toimeenpanon seuranta. Perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöiden verkosto aloitti toimintaohjelman valmistelun heti ensimmäisessä kokouksessaan 5.11.2015.

¹ Wienin julistus ja toimintaohjelma (hyväksytty 25.6.1993), UN Doc. A/CONF.157/24, https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.157_24.pdf

² Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteko 2014, https://um.fi/julkaisut/-/asset_publisher/TVOLgBmLyZvu/content/government-of-finland-human-rights-report-2014

³ Kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma 2017–2019. Oikeusministeriön julkaisu 9/2017, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-564-5>

Kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma 2017–2019 perustuu Juha Sipilän hallituksen hallitusohjelman tavoitteisiin. Hallitusohjelman vision mukaan Suomi on vuonna 2025 uudistuva, välittävä ja turvallinen maa, jossa jokainen meistä voi kokea olevansa tärkeä, ja yhteiskunnassa vallitsee luottamus. Tähän liittyy hallitusohjelman mukaan vahva yhteenkuuluvuuden tunne, luottamus ja kunnioitus toisiamme kohtaan sekä muun muassa se, että Suomi on kieliltään ja kulttuuriltaan rikas maa. Monen sukupolven Suomessa jokaisesta pidetään huolta ja autetaan ajoissa. Hallitusohjelman mukaan Suomesta on tehtävä osaamisen, yrittäjyyden, tasa-arvon ja välittämisen yhteiskunta.

Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteko vuodelta 2014 toimi perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman lähtökohtana, ja toimintaohjelman valmistelussa huomioitiin ihmisoikeusselonteon kehittämissinjaukset sekä selontekoon liittyvät eduskunnan ja erityisesti perustuslakivaliokunnan linjaukset. Valmistelun alkuvaiheessa kartoitettiin myös ministeriöissä jo käynnissä olevat perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvät hankkeet, mukaan lukien hallitusohjelman kärkihankkeet, neuvottelukunnat ja laaditut tai valmistelussa olevat toimintaohjelmat, jotka huomioitiin toimintaohjelman laatimisen yhteydessä.

Toimintaohjelman oikeudellisen perustan muodostavat perustuslaissa turvatut perusoikeudet, Suomen ratifioimat kansainväliset ja alueelliset ihmisoikeussopimukset sekä Euroopan unionin perusoikeuskirja, joka velvoittaa myös EU:n jäsenvaltioita silloin, kun ne soveltavat unionin oikeutta. Lisäksi toimintaohjelman painopistealueiden ja toimenpiteiden valinnassa kiinnitettiin erityistä huomiota Suomen kansainvälisiltä ihmisoikeussopimusten valvontaelimiltä saamiin suosituksiin sekä YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallisessa määrääkaistarkastelussa (Universal Periodic Review, UPR) esiin nousseisiin huomioihin.

Toimintaohjelman valmistelussa painotettiin avointa vuoropuhelua sidosryhmien kanssa ja kansalaisyhteiskunnan kuulemista. Ylimmät laillisuusvalvojat eli valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies antoivat ehdotuksensa toimintaohjelman keskeisiksi aiheiksi. Lisäksi valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyhdyshenkilöiden verkosto kuuli yhdenvertaisuusvaltuutettua, tasa-arvovaltuutettua, tietosuojavaltuutettua ja lapsiasiavaltuutettua toimintaohjelman valmisteluun liittyen. Kansalaisjärjestöjä kuultiin perus- ja ihmisoikeusyhdyshenkilöiden verkoston kokouksessa joulukuussa 2015, ja erilliset kuulemistilaisuudet järjestettiin helmikuussa ja syyskuussa 2016. Useat toimijat toimittivat myös kirjallisia lausuntoja toimintaohjelman valmisteluvaiheessa. Toimintaohjelmasta käytiin lisäksi vuoropuhelua Ihmisoikeuskeskuksen ihmisoikeusvaltuuskunnan kanssa joulukuussa 2016.

Valtioneuvoston ensimmäisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman (2012–2013) riippumattoman arvioinnin sekä perustuslakivaliokunnan suositusten mukaisesti toimintaohjelmassa keskityttiin perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen edistämiseen tietyillä painopistealueilla. Toimintaohjelman painopistealueiksi valittiin perus- ja ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus, yhdenvertaisuus, itsemääräämisoikeus sekä perusoikeudet ja digitalisaatio. Painopistealueiksi pyrittiin valitsemaan horisontaalisia ja läpileikkaavia kokonaisuuksia. Kaikkea valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeustoimintaa ei otettu osaksi toimintaohjelmaa, sillä tätä ei katsottu tarkoituksenmukaiseksi. Toimintaohjelman toimenpiteillä pyrittiin kehittämään perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista sellaisilla alueilla, joilla on havaittu aukkoja ja puutteita sekä edistämään erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien, kuten lasten ja vähemmistöjen oikeuksien toteutumista.

Toimintaohjelman hyväksymisen jälkeen toimintaohjelma annettiin tiedoksi perustuslakivaliokunnalle.

8.12.2017 toimintaohjelmasta antamassaan lausunnossa perustuslakivaliokunta piti perus- ja ihmisoikeus-

toimintaohjelmaa ja sen tavoitteita tärkeinä ja katsoi, että toimintaohjelma on hyvä keino toteuttaa perustuslain 22 §:n sisältämää perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisvelvoitetta. Valiokunta piti tärkeänä, että toimintaohjelmaa laadittaessa on huolellisesti kartoitettu perus- ja ihmisoikeustilannetta ja perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa olevia puutteita. Valiokunta piti perusteltuna, että toimintaohjelmaan on valittu horisontaalisia ja läpileikkaavia kokonaisuuksia ja ohjelman toimenpiteillä pyritään kehittämään perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista sellaisilla alueilla, joilla on havaittu aukkoja ja puutteita. Valiokunta piti ohjelmaan valittuja neljää painopistealuetta hyvinä ja piti tärkeänä, että ohjelman toimenpiteillä edistetään erityisesti vanhusten, lasten ja vähemmistöjen sekä muiden haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien toteutumista.⁴

Oikeusministeriö järjesti toukokuussa 2017 yhdessä Ihmisoikeuskeskuksen kanssa toimintaohjelman toimeenpanoseminaarin ”Tekstistä toimintaan”, jossa esiteltiin perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmaa ja keskusteltiin sidosryhmien kanssa ohjelman toimeenpanosta. Jokaisesta toimintaohjelman painopistealueesta järjestettiin erillinen työpaja, jossa teemaan pureuduttiin tarkemmin. Tilaisuuteen osallistui yhteensä noin 130 henkeä ja sen pääpuhujana toimi EU:n perusoikeusviraston johtaja Michael O’Flaherty.

3. Yhteenveto hankkeiden toteutumisesta

Kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma 2017–2019 sisältää yhteensä 43 hanketta, jotka jakautuvat kaikkien ministeriöiden hallinnonaloille. Toimintaohjelman valmistelun ja seurannan yleiskoordinaatio on oikeusministeriön vastuulla. Jokainen ministeriö vastaa omien hankkeidensa toimeenpanosta ja on toimittanut tiedot hankkeiden toteutumisesta tätä muistiota varten. Toimintaohjelman toteutumista on seurattu tiiviisti valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöiden verkostossa toimintaohjelmakauden aikana.

Toimintaohjelmaan pyrittiin valitsemaan konkreettisia ja toiminnallisia toimenpiteitä perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamiseksi kaikkien ministeriöiden hallinnonaloilla. Hankkeet ovat tästä syystä muodoltaan, toteutustavaltaan, sisällöltään ja kestoiltaan hyvin erilaisia. Tämä on vahvuus sikäli, että se tekee näkyväksi perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi valtioneuvostossa tehtävää työtä, mutta tarkoittaa myös, että hankkeita on hankalaa vertailla keskenään tai samoja seurantamekanismeja käyttäen. Eri hallinnonalojen ja -tasojen toteuttamista hankkeista muodostuvan toimintaohjelman heikkoutena voidaan pitää kokonaisvaikutusten arvioinnin vaikeutta, vaikka yksittäisiä hankkeita onkin mahdollista seurata. Lisäksi on vaikeaa arvioida toimintaohjelman vaikutusta perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen pidemmällä aikavälillä.

Toimintaohjelman jokaiselle toimenpiteelle määriteltiin toimintaohjelman laatimisvaiheessa mittareita eli indikaattoreita, joiden avulla toimenpiteiden toteutumista voidaan seurata. Toimintaohjelmassa indikaattoreilla tarkoitettiin kuitenkin ennen kaikkea yleisiä toteutumaindikaattoreita. Perustuslakivaliokunta painotti toimintaohjelmasta antamassaan lausunnossa varsinaisten ihmisoikeusindikaattoreiden kehittämisen merkitystä, jotta saadaan luotettavaa tietoa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kehityksestä. Valiokunta katsoi, että myös yksittäisille hankkeille tulisi jatkossa asettaa selkeitä vaikuttavuustavoitteita, jotta voitai-

⁴ PeVL 56/2017 vp, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Sivut/PeVL_56+2017.aspx

siin paremmin seurata, miten hankkeet edistävät perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Tämän toimintaohjelman puitteissa ihmisoikeusindikaattoreiden kehittämistyö jatkui yhdenvertaisuusindikaattoreiden kehittämällä (hanke 2.2.1) ja perusoikeusbarometrihankkeella (hanke 2.2.2).

Toimintaohjelman 43 hankkeesta on tämän muistion laatimisen aikaan toteutunut suunnitellusti 34. Neljä hanketta oli kesken ja kolme toteutunut osittain. Kaksi hankkeista ei toteutunut. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden ja potilaiden itsemääräämisoikeuden vahvistamisen (hanke 3.1.1) osalta asiakas- ja potilaskäytäntöä sekä mielenterveys- ja päihdelainsäädännön muutoksia ei ehditty antaa eduskunnan käsittelyyn hallituskautella 2015-2019. Lastensuojelulakiin tehtiin kuitenkin itsemääräämisoikeutta vahvistavia muutoksia, jotka astuvat voimaan 1.1.2020. Tästä huolimatta hanke on luokiteltu toteutumattomien hankkeiden joukkoon, sillä valtaosa hankekuvauksessa kuvatuista toimenpiteistä ei toteutunut. Vammaispalvelulain kokonaisuudistusta (hanke 3.1.2) koskeva hallituksen esitys puolestaan annettiin eduskunnalle 27.9.2018, mutta lakiesitys raukesi sosiaali- ja terveyspalvelu-uudistuksen kaatumisen myötä.

Hankkeiden toteutumistiedot on koottu taulukkoon 1. Toimintaohjelmakausi jatkuu vuoden 2019 loppuun saakka, ja tämä muistio kuvaa tilannetta kesäkuussa 2019.

Tarkemmat tiedot kunkin hankkeen toteutumisesta löytyvät tämän muistion osasta II. Hankkeiden otsikoiden väri vastaa taulukon 1 luokittelua (toteutunut = vihreä, toteutunut osittain/kesken = keltainen, ei toteutunut = punainen).

TAULUKKO 1: Kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman 2017–2019 toimenpiteiden toteutumisen; tilanne kesäkuussa 2019

Painopistealue	Toteutuneet hankkeet	Toteutunut osittain/kesken	Ei toteutunut	Yhteensä
Perus- ja ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus	7	1	0	8
Yhdenvertaisuus	14	2	0	16
Itsemääräämisoikeus	6	3	2	11
Perusoikeudet ja digitalisaatio	7	1	0	8
Yhteensä	34	7	2	43

4. Jatkotoimenpiteet

Toinen kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman valmisteltiin ja toteutettiin pääosin hallituskauden 2015–2019 aikana. Perustuslakivaliokunta korosti perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmasta antamassaan lausunnossa, että perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen systemaattiseksi edistämiseksi on tarpeellista, että perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma laaditaan jokaisella hallituskautella.⁵ Hallituskausittain laaditut konkreettiset toimintaohjelmat on mahdollista sitoa hallitusohjelman painopisteisiin ja ne vahvistavat

⁵ PeVL 56/2017 vp, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Sivut/PeVL_56+2017.aspx; ks. myös perustuslakivaliokunnan lausunto edellisestä perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmasta: PeVL 52/2014 vp, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Documents/pevl_52+2014.pdf

hallituksen omistajuutta ohjelmasta. Perus- ja ihmisoikeusselonteoilla voidaan puolestaan linjata perus- ja ihmisoikeuspolitiikkaa yksittäistä hallituskautta pidemmällä ajanjaksolla. Edellisen ihmisoikeusselonteon linjauksen mukaisesti selontekojen välistä aikaa on pidennetty, eikä valtioneuvosto antanut hallituskaudella 2015–2019 ihmisoikeusselontekoa.

3.6.2019 julkaistu neuvottelutulos Antti Rinteen hallituksen hallitusohjelmasta linjaa, että hallituskaudella valmistellaan Suomen kolmas kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma.⁶ Oikeusministeriö ja valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöiden verkosto tulevat pohtimaan vaihtoehtoja seuraavan kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman muodoksi, laajuudeksi ja painopistealueiksi hallitusohjelmakirjaukset huomioon ottaen yhteistyössä kaikkien ministeriöiden kesken ja sidosryhmiä konsultoiden. Keskusteluiden pohjana tulee toimimaan myös perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman 2017–2019 riippumaton arviointi, joka teetetään vuoden 2019 aikana, mahdollisesti yhdessä demokratiapoliittisen toimintaohjelman 2017–2019 arvioinnin kanssa.

Valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöiden verkoston kausi päättyy vuoden 2019 lopussa. Verkosto tullaan asettamaan uudelle kaudelle vuoden 2020 alusta alkaen. Ennen uudelleenasettamista verkosto keskustelee syksyllä 2019 verkoston toiminnan ja tehtävien kehittämisestä. Verkosto on havaittu hyväksi koordinointi- ja tiedonvaihtokanavaksi valtioneuvoston sisällä. On perusteltua, että verkostolla on keskeinen rooli myös seuraavan kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman valmistelussa.

⁶ Neuvottelutulos hallitusohjelmasta 3.6.2019: Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Helsinki 2019. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/sallistava-ja-osaava-suomi-sosiaalisesti-taloudellisesti-ja-ekologisesti-kestava-yhteiskunta

OSA II: Toimintaohjelman hankkeiden toteutuminen

1. Perus- ja ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus

Nro	Hankkeen nimi
1.1.1	Valtioneuvoston virkamiesten perus- ja ihmisoikeusosaamisen vahvistaminen / VNK & OM
	<u>Perus- ja ihmisoikeusosuus VN-passissa</u> <p>Perus- ja ihmisoikeudet virkamiestyössä on ollut aiheena mukana valtioneuvoston uusille virkamiehille järjestettävässä VN-passi -koulutuksessa useammalla koulutusjaksolla. VN Passin sisältöä ollaan uudistamassa ja tarkoitus on, että osa sisällöistä muunnetaan verkkokoulutuskokonaisuuksiksi vuoden 2019 aikana. PIO-kurssi voitaisiin järjestää valtioneuvoston sähköisessä oppimisympäristössä eOppivassa.</p> <u>Perus- ja ihmisoikeuskoulutus valtioneuvoston virkamiehille</u> <p>Oikeusministeriön ja valtioneuvoston kanslian hallintoyksikön yhteistyöpilottina toteutettu perus- ja ihmisoikeudet valtioneuvostossa -koulutusohjelma järjestettiin maaliskuussa 2017. Koulutus koostui neljästä luennosta, ja sille osallistui kaiken kaikkiaan 90 virkamiestä eri ministeriöistä. Ihmisoikeuksien perusteiden, valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeuspolitiikan sekä lainvalmistelun lisäksi kurssilla käsiteltiin myös läpileikkaavia teemoja, joita olivat kuuleminen ja osallistumisoikeudet, tasa-arvo ja naisten oikeudet, yhdenvertaisuus, vammaisten henkilöiden oikeudet, lapsen oikeudet, kielelliset oikeudet sekä saamelaiden oikeudet alkuperäiskansana. Ajankohtaisista teemoista mukaan otettiin sananvapaus ja vihapuhe. Kurssista saatiin pääosin positiivista palautetta. Palautekyselyyn vastanneista 32 henkilöstä 29 suosittelisi kurssia muille. Vuoden 2017 koulutuksen materiaalit ovat virkamiesten käytettävissä valtioneuvoston vanhassa intranetissä Senaattorissa, ja ne on tarkoitus siirtää valtioneuvoston uuteen sähköiseen työpöytäan Kampukseen. Jatkossa selvitetään, miten materiaalit saataisiin yleisön käyttöön. Vastaava koulutus on suunniteltu järjestettäväksi jatkossa muutaman vuoden välein. Tämän lisäksi suunnitelmassa on järjestää lyhyempiä koulutuksia teemoittain.</p> <p>Ulkoministeriö järjesti yhteistyössä lapsiasiavaltuutetun toimiston kanssa koulutuksen lapsen oikeuksista 6.9.2018. Koulutukseen osallistui yli 50 virkamiestä. Koulutusta oli mahdollista seurata myös verkkoyhteyden välityksellä. Ministeriöiden lainvalmistelijoille suunnattu koulutus tarjosi kattavan tietopaketin YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksesta ja sen valinnaisista pöytäkirjoista, niiden täytäntöönpanosta ja käytäntöön soveltamisesta Suomessa. Koulutuksessa myös perehdyttiin lapsivaikutusten arviointiin säädösvalmistelussa ja lainsäädännön täytäntöönpanossa sekä lasten osallistumiseen ja osallisuuteen ja lapsia koskevan tutkimustiedon hyödyntämiseen. Tallennetta koulutuksesta voidaan hyödyntää myös jatkossa.</p> <p>Oikeusministeriö, EU:n perusoikeusvirasto ja Ihmisoikeuskeskus järjestivät koulutuksen virkamiehille EU:n perusoikeuskirjasta 16.1.2019. Perusoikeuskirjan lisäksi koulutuksessa käsiteltiin tietosuojakysymyksiä.</p> <p>Lainvalmistelukoulutuksessa on kiinnitetty huomiota perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointiin ja sen vahvistamiseen osana säädösvalmistelua (ks. myös hanke 1.1.2).</p>

Valtioneuvoston virkamiehille on järjestetty useita tietosuoja-aiheisia koulutuksia toimintaohjelmakaudella. Koulutukset ovat keskittyneet erityisesti EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen tuomiin velvoitteisiin ja henkilötietojen käsittelyyn. Keväällä 2018 järjestettiin kaksi koko päivän koulutusta tietosuojasta henkilötietojen käsittelyssä kaikkien ministeriöiden virkamiehille, ja kesäkuussa 2018 oikeusministeriö järjesti kaksi koulutustilaisuutta uudistetun tietosuojalainsäätelyn vaikutuksista kansallisessa lainvalmistelussa. Ministeriöt ovat järjestäneet myös omia, kohdennettuja koulutuksiin. Lisäksi valtion sähköisessä oppimisympäristössä eOppivassa on julkaistu Tietosuojan ABC-kurssi kaikille virkamiehille.

1.1.2 Kehitetään säädöshankkeiden perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia / OM

Hallituksen esitysten laatimishajon uudistamisen yhteydessä on korostettu perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin merkitystä ja otettu oppaaseen ohjeet siitä, kuinka arviointi kirjoitetaan hallituksen esityksiin. Uudistamistyön yhteydessä on korostettu sitä, että useilla yhteiskunnallisilla vaikutuksilla on yhteys perus- ja ihmisoikeuksien sekä kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden toteutumiseen. Vaikka esityksen suhteesta perustuslakiin kirjoitetaan ja arvio esityksen käsittelyjärjestyksestä esitetään erikseen esityksen jaksossa ”Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys”, myös arviot perus- ja ihmisoikeuksiin kohdistuvista vaikutuksista on selostettava esityksen pääasiallisia vaikutuksia koskevassa jaksossa arvioina konkreettisista vaikutuksista perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen esimerkiksi kansalaisten asemassa, olosuhteissa ja toimintamahdollisuuksissa. Perus- ja ihmisoikeuksiin kohdistuviksi arvioidut vaikutukset voidaan yhteiskunnallisissa vaikutuksissa nimetä omaksi alajaksokseen ”Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin”.

Perus- ja ihmisoikeusvaikutukset on arvioitu ministeriöiden etukäteen ilmoittamissa pilottisäädöshankkeissa ja lakeihin kohdistunut arviointi on kirjattu hallituksen esitykseen ja asetuksen osalta perustelumuietioon. Tämän lisäksi lainvalmistelukoulutuksessa on kiinnitetty huomiota perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointiin ja sen vahvistamiseen osana säädösvalmistelua.

Pilottihankkeet:

i. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistamishanke / OM

Hallituksen esitys laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 88/2018 vp) annettiin eduskunnalle 20.6.2018. Esityksen keskeisin tavoite on parantaa lapsen edun toteutumista lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa. Tavoitteena on myös saattaa lapsenhuoltolaki ajan tasalle siten, että se vastaa yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia ja oikeuskäytäntöä. Lisäksi ehdotuksella pyritään vahvistamaan lapsen osallisuutta häntä koskevien asioiden käsittelyssä ja tehostamaan lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvien asioiden oikeuskäsittelyä.

Aiheeseen läheisesti liittyviä ihmisoikeussopimuksia on kuvattu hallituksen esityksen yleisperusteluiden kansainvälistä kehitystä koskevassa osiossa. Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin on kirjattu lähinnä esityksen lapsivaikutusosioon, jossa on käsitelty eri ehdotusten suhdetta YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta ja nk. Istanbulin sopimuksesta ilmeneviin velvollisuuksiin. Yksittäisten ehdotusten suhdetta perustuslain 6 §:n 3 momentissa säädettyyn lapsen oikeuteen vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja 9 §:ssä säädettyyn liikkumisvapauteen käsitellään esityksen perustuslakia ja säätämisyjärjestystä koskevassa osiossa.

Eduskunta hyväksyi lainsäädäntömuutokset 13.12.2018. Lainsäädäntömuutokset tulevat voimaan 1.12.2019.

ii. Sotilastiedustelua koskeva lainsäädäntöhanke / PLM

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sotilastiedustelusta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 203/2017 vp) annettiin eduskunnalle 25.1.2018. Eduskunta hyväksyi lait 11.3.2019.

Puolustusministeriö asetti 1.10.2015 hankkeen valmistelemaan ehdotus sotilastiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi. Hankkeen keskeisin tavoite on ollut kansallisen turvallisuuden parantaminen. Tavoitteena on ollut parantaa Puolustusvoimien tiedonhankintaa Puolustusvoimien tehtäviin liittyvistä vakavista kansainvälisistä uhkista ja ajanmukaistaa Puolustusvoimien tiedustelua koskevat toimivaltuudet. Työryhmä ehdotti, että säädettäisiin uusi laki sotilastiedustelusta. Laissa ehdotetaan säädettäväksi sotilastiedustelun tarkoituksesta, kohteista ja tiedustelutoiminnassa noudatettavista periaatteista sekä tiedustelutoiminnan ohjauksesta ja valvonnasta puolustushallinnossa. Sotilastiedusteluviranomaisia olisivat Puolustusvoimien pääesikunta ja Puolustusvoimien tiedustelulaitos. Sotilastiedusteluviranomaisille ehdotetaan toimivaltuuksia henkilötiedusteluun, radiosignaalityiedusteluun ja ulkomaan tietojärjestelmätiedusteluun sekä tietoliikennetiedusteluun Suomen rajan ylittävässä tietoliikenteessä. Toimivaltuudet olisivat viranomaisten käytettävissä Suomessa ja ulkomailla. Laissa säädettäisiin myös sotilastiedusteluviranomaisten yhteistoiminnasta muiden viranomaisten kanssa, kansainvälisestä yhteistyöstä sekä tiedustelukielloista ja tietojen käsittelystä.

Hankkeessa on kiinnitetty erityistä huomioita perus- ja ihmisoikeuksien arviointiin. Perus- ja ihmisoikeuksien merkitystä on arvioitu hallituksen esityksessä toimivaltuuskohtaisesti ja yleisesti, perehtyen mm. EIT:n oikeuskäytäntöön ja kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin.

iii. Siviilitiedustelua koskeva lainsäädäntöhanke / SM

Hallituksen esitys HE 202/2017 vp siviilitiedustelulainsäädännöksi annettiin eduskunnalle 25.1.2018. Asia lähetettiin 20.2.2018 hallintovaliokuntaan, jolle perustuslakivaliokunnan, ulkoasiainvaliokunnan, tarkastusvaliokunnan, lakivaliokunnan, liikenne- ja viestintävaliokunnan ja puolustusvaliokunnan on annettava lausunto. Eduskunta hyväksyi hallituksen esitykseen HE 202/2017 vp sisältyvien 1.-8. lakiehdotuksen sisällön hallintovaliokunnan mietinnön (HaVM 36/2017 vp) mukaisena sekä valiokunnan mietinnössä ehdotetun uuden, 9. lakiehdotuksen sisällön mietinnön mukaisena. Eduskunta hyväksyi toisessa käsittelyssä lakiehdotukset 11.3.2019.

Siviilitiedustelua koskevan lainsäädännön keskeisin tavoite on kansallisen turvallisuuden parantaminen ja säädöspohjan luominen tiedustelulle. Tavoitteena on parantaa suomalaisen yhteiskunnan mahdollisuuksia suojautua kansalliseen turvallisuuteen kohdistuvilta kaikkein vakavimmilta uhkilta. Siviilitiedustelun kohteet määritellään tyhjentävästi laissa. Siviilitiedustelulainsäädännön valmistelussa sekä eduskuntakäsittelyssä on kiinnitetty erityistä huomioita perus- ja ihmisoikeuksien arviointiin. Perus- ja ihmisoikeuksien merkitystä on arvioitu hallituksen esityksessä toimivaltuuskohtaisesti ja yleisesti, perehtyen mm. EIT:n oikeuskäytäntöön ja kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin.

iv. Sähköisen asunto-osakerekisterin perustamista koskeva nk. ASREK-hanke, jonka tavoitteena on edistää kohtuuhintaista asumista / MMM

Valmisteltiin hallituksen esitys laiksi huoneistotietojärjestelmästä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (ASREK), jonka myötä asunto-osakeyhtiöiden ja keskinäisten kiinteistöosakeyhtiöi-

den paperisista osakekirjoista luovutaan ja siirrytään osakkeiden omistuksen ja panttausten kirjaamiseen osakehuoneistorekisteriin. Esitys annettiin eduskunnalle syyskuussa 2018 ja lainsäädäntö tuli voimaan 1.1.2019.

v. Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä / YM

Valtioneuvoston asetus rakennusten esteettömyydestä (241/2017) annettiin 4.5.2017. Asetuksella tarkennetaan maankäyttö- ja rakennuslaissa (132/1999) säädettyä rakennusten esteettömyyttä koskevaa olennaista teknistä vaatimusta. Asetusta sovelletaan rakennusluvan varaiseen uuden hallinto-, palvelu-, toimisto-, liike-, varasto-, tuotanto- ja asuinrakennuksen rakentamiseen. Uuden pientalon rakentamiseen sovelletaan ainoastaan kolmea asetuksen pykälää. Rakennusluvan varaisiin korjaus- ja muutostoimenpiteisiin asetusta sovelletaan tilanteissa, jossa esteettömyyden parantaminen on tarkoituksenmukaista rakennuksen ominaisuudet sekä toimenpiteen laatu ja laajuus huomioon ottaen.

Asetuksella toteutetaan perustuslain 6, 19 ja 22 §:ää. Esteettömyysvaatimusten kannalta keskeisiä ihmisoikeusveloitteita sisältyy myös YK:n vammaisyleissopimukseen, erityisesti sen 2, 4, 9 ja 19 artiklaan. Asetuksen perustelumuiotiossa on arvioitu suhteellisen laajasti asetuksen suhdetta perus- ja ihmisoikeuksiin. Kokonaisuutena asetuksen arvioidaan edistävän perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Asetuksessa on useita täsmennyksiä verrattuna aiempiin esteettömyysmääräyksiin. Määräysten täsmällisyys on edellytys halutun esteettömyyden tason saavuttamiselle. Määräysten täsmentämisellä arvioidaan olevan merkittävä rakennusten esteettömyyttä parantava ja siten yhdenvertaisuutta edistävä vaikutus.

Asetuksen jatkovalmistelun aikana apulaisoikeuskansleri ratkaisi asetuksen valmistelua koskeneen kantelun (Dnro OKV/1246/1/2016). Ratkaisussaan apulaisoikeuskansleri katsoi, ettei asetusluonnoksen pykäläehdotuksissa ja niitä koskevassa perustelumuiotiossa oltu riittävästi huomioitu perustuslain eikä YK:n vammaisyleissopimuksen asettamia veloituksia. Apulaisoikeuskanslerin ratkaisun johdosta asetusluonnoksessa ollut rajausta, jonka mukaan asetusta ei sovelleta lainkaan omakoti- ja paritaloihin, poistettiin. Lisäksi asetuksen perustelumuiotiota täydennettiin perus- ja ihmisoikeusvaikutusten osalta.

Aiempiin esteettömyysmääräyksiin verrattuna asetuksessa on yksi varsinainen lievennys, ja se koskee opiskelija- ja nuorisotasuntojen wc- ja pesutilan mitoittamista. Lievennys on kohdennettu ja mitoitettu siten, ettei se vaaranna yhdenvertaisuuden toteutumista eikä rajoita vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia valita asunto.

1.1.3 Peruskurssi saamelaisuudesta saamelaisasioita hoitaville virkamiehille / OM

Peruskurssi saamelaisasioista järjestettiin 14.3.2019 ja 1.4.2019 Helsingissä. Koulutuksessa käytiin läpi perustiedot saamen kansasta, kielistä ja saamelaisesta kulttuurista sekä perehdyttiin saamelaisten itsehallintoon ja kielellisiin oikeuksiin. Koulutus oli maksuton ja avoin kaikille viranomaisille. Koulutuksen molempiin osiin osallistui noin 200 henkeä, joista vajaa puolet etäyhteyden välityksellä. Osallistujia oli ministeriöistä, saamelaisten kotiseutualueen kunnista ja muista keskeisistä viranomaisista (Pohjois-Suomesta muun muassa tuomareita, syyttäjiä, poliiseja, Kelan, Metsähallituksen, ELY-keskuksen ja AVI:n työntekijöitä), sekä joitakin osallistujia muista viranomaisista, kuten suurista kaupungeista, THL:stä ja evankelisluterilaisen kirkon piiristä. Koulutusten videotallenteet ovat viranomaisten hyödynnettävissä myös jatkossa.

1.2.1 Opettajien täydennyskoulutus / OKM

Vihapuhe, rasismi ja väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisy on ollut esillä lukuisissa

Opetushallituksen järjestämissä koulutuksissa, ja Opetushallitus on ollut mukana kouluttamassa aiheesta aluehallintovirastojen ja elinkeino- ja ympäristökeskusten tilaisuuksissa. Opetushallitus järjesti vuosina 2017-2018 useita opettajille ja muulle oppilaitosten henkilökunnalle suunnattuja tilaisuuksia, joilla pyrittiin lisäämään tietoisuutta sekä vahvistamaan osaamista ristiriitaa herättävien aiheiden esille nostamisessa ja keskustelujen käymisessä väkivaltaiseen radikalisoitumiseen sekä vihapuheeseen tai rasistiseen käytökseen liittyen. Lisäksi Opetushallitus on rahoittanut Helsingin yliopiston opettajien pitkäkestoista täydennyskoulutusta aiheesta. Opetushallitus on myös myöntänyt Helsingin yliopiston täydennyskoulutusyksikölle erillistä valtionavustusta laajan koulutuksen toteuttamiseen vuosina 2017-2018.

Vuonna 2018 Ihmisoikeuskeskus, aluehallintovirastot ja Opetushallitus järjestivät yhteistyössä koulutuskierroksen usealla Suomen paikkakunnalla. Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen teemoja on ollut myös painopisteinä Opetushallituksen hallinnoimissa, erillisellä valtionavustuksella toteutettavissa opettajien täydennyskoulutushankkeissa vuonna 2018.

Opetushallitus koordinoi Suomen osalta Pohjoismaisen ministerineuvoston rahoittamia hankkeita (vuosina 2017-2018), joiden tarkoituksena oli antaa opettajille valmiuksia ennaltaehkäistä väkivaltaista radikalisoitumista oppilaitoksissa. Koulutukseen osallistui opettajia eri puolilta Suomea.

Opetushallitus on tuottanut materiaalia opetuksen tueksi:

- Rakentavaa vuorovaikutusta - Opas demokraattisen osallisuuden vahvistamiseen, vihapuheen ja väkivaltaisen radikalismien ennaltaehkäisyyn - julkaisu.
- Verkkosivut: https://edu.fi/yleissivistava_koulutus/hyvinvointi_koulussa/ekstremismien_ehkaisy, joilla on suomeksi ja ruotsiksi taustatietoa opettajalle sekä linkkejä erilaisiin vihapuheen ja rasismien vastaisiin aineistoihin sekä ekstremismien ehkäisyyn.
- Esite väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisystä suomen-, ruotsin- ja englanninkielellä on lähetetty jokaiseen peruskouluun.

Ihmisoikeuskeskus, Helsingin yliopisto ja oikeusministeriö rahoittavat ja toteuttavat yhteistyössä arvoihin, dialogiin, demokratiaan ja ihmisoikeuksiin keskittyvän, Helsingin yliopiston Unesco-professoriin kytkeytyvän tutkimus- ja pilotointihankkeen 1.8.2018-31.7.2019. Hankkeessa on kehitetty ja pilotoitu demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen opintokokonaisuus (Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus opetus- ja kasvatustyössä, 5 op) opettajankoulutukseen. Lisäksi hanke tuottaa Helsingin yliopiston kaikille opettajaksi opiskeleville pakollisen Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki -kurssin osaksi demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusluennon ja ohjeistetun ryhmätehtävän teemalla "Perus- ja ihmisoikeudet koulun arjessa". Hankkeessa on myös kartoitettu verkko-oppimisympäristön kehittämismahdollisuutta Helsingin yliopiston koordinoimana. Hankkeessa kartoitettiin syksyllä 2018 olemassa olevia demokratia- ja ihmisoikeuskasvatukseen soveltuvia verkkomateriaaleja. Kartoituksen perusteella materiaalit priorisoidaan ja viedään Edu.fi-sivustolle sekä tunnistetaan mahdolliset lisämateriaalit tarpeet. Hankkeen lopputuotoksena syntyy raportti, jonka tarkoitus on a) selkeyttää demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen nykyistä tilaa opettajankoulutuksessa kansallisesta näkökulmasta, b) tarkentaa sisällöllisesti opettajankoulutuksen tarpeita demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksesta ja c) selkeyttää rakenteita asian edistämisen suhteen. Konkreettisenä lopputuloksena muodostuu perusta kansalliselle verkkokurssialustalle ja yliopistojen väliselle yhteistyölle.

1.2.2 Olemassa olevan verkkopohjaisen ihmisoikeuskasvatusmateriaalin kokoaminen / OKM

Kesällä 2016 voimaan tulleet uudet perusopetuksen opetussuunnitelmat sisältävät perus- ja ihmisoikeuskasvatusta sekä uusia toimintatapoja niiden opettamiseen. Opetuksen laadun varmistamiseksi ja opettajien työn helpottamiseksi Opetushallitus kokoaa olemassa olevan ihmisoikeuskasvatukseen liittyvän materiaalin Edu.fi -verkkosivuille.

Opetushallitus on koonnut Ihmisoikeudet-sivuille tietoa ihmisoikeuskasvatuksesta Suomesta ja maailmalta. Se sisältää Unescon ihmisoikeuksien käsikirjan, kansainväliset sopimukset sekä tietoa maamme koululainsäädännön ja opetussuunnitelmien ihmisoikeuspainotuksista. Osiossa Ihmisoikeuskasvatus Suomessa kerrotaan maamme koululainsäädännön ja opetussuunnitelmien ihmisoikeuspainotuksista.

Opetushallitus kannustaa viettämään ihmisoikeuksien päivää, jota vietetään vuosittain 10.12. Uutiseen ihmisoikeuksien päivästä on koottu linkkejä aiheeseen liittyviin aineistoihin.

Ks. myös hankkeen 1.2.1 tiedot.

1.2.3 Yhdenvertaiseen osallistumiseen oppiminen – osallisuuden edistäminen kouluissa osana demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittämistä ja uusien opetussuunnitelmien toimeenpanoa / OM ja OKM

Koulujen ja järjestöjen välisen yhteistyön vahvistamiseksi Suomen Nuorisovaltuusto Allianssi ry järjesti kouluissa Poliittikkaviikon lokakuussa 2018 opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman nuorisovaltuuston osaamiskeskustoiminnan puitteissa. Ensimmäistä kertaa järjestetyn Poliittikkaviikon kohderyhmänä olivat yläkoulut ja toinen aste, ja tavoitteena oli innostaa nuoret ja oppilaitokset puhumaan politiikasta. Mukana oli 467 oppilaitosta (n. 50 % yläkouluja, 23 % lukioita, 21 % alakouluja, 5 % ammattioppilaitoksia). Oppilaitoksista valtaosa oli suomenkielisiä; ruotsinkielisiä oppilaitoksia osallistui 21. Lisäksi Allianssi järjesti valtakunnallisia tapahtumia ja tuotti videoita ja muuta materiaalia Poliittikkaviikon järjestämisen tueksi. Kevään 2019 eduskuntavaalien ja europarlamenttivaalien yhteydessä Allianssi ry järjesti nuorisovaltuuston yhteistyössä oikeusministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön, Opetushallituksen ja Historia- ja yhteiskuntaopin opettajien liitto HYOL ry:n kanssa kaikille peruskouluille ja toisen asteen oppilaitoksille. Nuorisovaltuustossa nuoret tutustuivat vaaleihin ja ehdokkaisiin sekä saivat konkreettisen kokemuksen äänestamisestä. Ilmoittautuneille oppilaitoksille tarjottiin ohjeita ja materiaaleja vaalien järjestämiseksi (mm. valtakunnallinen tulosjärjestelmä, sähköinen ohjevihko vaalien järjestäjälle, tulostettavat äänestysliput, vaalihuoneiston kyltit, vaalipöytäkirja, tulostettavat vaalilistat vaalipiireittäin sekä vinkkejä ja oppimissisältöjä vaalien käsittelyyn).

Opetushallitus järjesti osallisuus- ja oppilaskuntafoorum (10.-12.9.2018), jossa suunniteltiin yhdessä seuraavia askeleita koulujen osallisuuden ja osallisuutta edistävän toimintakulttuurin vahvistamiseksi sekä koottiin tukimateriaalia opettajille julkaistavaksi www.edu.fi:ssä. Foorumissa syntyneitä ideoita jatkoyöstettiin artikkeleiksi Kohti parempaa demokratiaa: Euroopan neuvoston demokraatikulttuurin kompetenssit kasvatuksessa ja opetuksessa -julkaisuun (JYU 2.11.2018).

Oulun kaupungin nuorisovaltuuston osaamiskeskus Koordinaatin tehtäväksi on asetettu nuorten tieto- ja neuvontatyöhön liittyvät koulutus- ja tukipalvelut sekä mm. Nuortenideat.fi-verkkopalvelun koordinointi, sisällöntuotanto ja viestintä. Koordinaatti on tuottanut Nuortenideat.fi-materiaaleja (suomeksi ja ruotsiksi) hyödynnettäväksi kouluille muun muassa osana Allianssin Poliittikkaviikkoa, kouluttanut nuorten parissa toimivia ammattilaisia palvelun käytössä sekä markkinoinut palvelua kunnille, kouluille, järjestöille ja muille nuorten parissa toimiville organisaatioille. Vuonna 2018 Koordinaatti toteutti Nuortenideat.fi-verkkopalvelun käyttöä koskevan valtakunnallisen arvioinnin (nykytilan kuvaus ja palvelumuotoiluprosessi tulevaisuuden visioista). Arvioinnin pohjalta palvelua on tarkoitus kehittää vuonna 2019. Osana jatkokehitystä on tarkoitus koota koulujen hyviä käytäntöjä

demokratiapalveluiden ja verkkosovellusten hyödyntämisestä opetuksessa ja oppilas-/opiskelijakuntatyöskentelyssä sekä kehittää uusia toimintamalleja ja viestiä kehitetyistä malleista ja aiemmin tuotetuista materiaaleista tehostetusti kouluille/opettajille.

1.3 Turvapaikanhakijoiden tiedon lisääminen perus- ja ihmisoikeuksista / SM

ONE - Yleinen oikeudellinen neuvonta vastaanottokeskuksissa.

Hankkeen toteuttamisaika on 1.3.2018–31.1.2020. Hankkeessa laaditaan vastaanottokeskusten käyttöön tietopaketti, joka sisältää materiaalia vastaanottokeskuksen antaman yleisen oikeudellisen neuvonnan tueksi. Materiaali käsittää hakijoille kohdennettavan materiaalin sekä vastaanottokeskusten työntekijöille annettavan kokonaisuuden. Hankekokonaisuus tähtää siihen, että yleisen oikeudellisen neuvonnan saatavuus ja laatu varmistetaan heti hakuprosessin alkuvaiheessa mahdollisimman kustannustehokkaalla tavalla ja osallistamalla hakijat siihen. Hankkeessa tuotetaan ja käännetään hakijoille tiedotusmateriaalia ja pyritään hyödyntämään myös oikeudellista neuvontaa tarjoavien järjestöjen asiantuntemusta.

OSAKA - Turvapaikanhakijoiden työ- ja opintotoiminnan sekä osaamisen kartoittamisen kehittäminen

Hankkeen toteuttamisaika on 2.4.2018-30.9.2019. Hankkeessa kehitetään vastaanottokeskuksissa järjestettävää työ- ja opintotoimintaa ja muuta aktivoivaa toimintaa, joiden tarkoituksena on tukea turvapaikanhakijan toimintakykyä ja aktiivisuutta. Työ- ja opintotoiminnassa saatujen tulosten sekä aikaisemman koulutuksen ja työkokemuksen keräämiseksi kehitetään ja systematisoidaan turvapaikanhakijoiden osaamisen kartoittamista. Kerryttämällä asiakkaan osaamisprofiilia tuetaan ja motivoidaan asiakasta samalla hakeutumaan aktiivisesti erilaisiin omatoimisuutta tukeviin toimiin.

Lisäksi suomalaisen yhteiskunnan peruskurssin materiaaleja on päivitetty. Kurssi antaa perustiedot suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen toiminnasta.

1.4 Ihmisoikeuspohjaisen lähestymistavan vahvistaminen suomalaisissa yksityissektorille suunnatuissa julkisissa rahoitusinstrumenteissa / UM, TEM

Valtioneuvoston kehityspoliittinen selonteko eduskunnalle (2016) linjasi, että Suomen kehityspoliittikan avaintavoite on ihmisoikeuksien toteutuminen. Ulkoministeriön yleisohje ihmisoikeusperustaisesta lähestymistavasta kehitykseen painottaa, että yksityiselle sektorille suunnattujen rahoitusinstrumenttien osalta YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet asettavat minimitason, jolla taataan, että kehitysyhteistyö on ihmisoikeuksia kunnioittavaa. Valtioneuvosto hyväksyi Suomen kansallisen toimeenpanosuunnitelman YK:n periaatteiden toimeenpanemiseksi syksyllä 2014. Osana toimeenpanoa ulkoministeriö toteutti hankkeen, jossa tarjottiin räätälöityä koulutusta ihmisoikeusperustaisuuden toteuttamisesta viidelle julkiselle rahoitusinstrumentille (Finnvera, Finnfund, PIF, Finnpartnership, BEAM), joilla on kehitysvaikutuksia sekä koulutettiin mm. Business Finlandin henkilöstöä. Hankkeen toimittaja teki yhdessä rahoitusinstrumenttien kanssa tarveanalyysin, jolla määriteltiin miten ko. instrumentteja voitaisiin edelleen vahvistaa YK:n periaatteiden toteutumisen osalta. Analyysin pohjalta laadittiin toimenpidesuosituksia sekä tuetaan instrumentteja suositusten toteuttamisessa. Lisäksi koulutusta YK:n ohjaavista periaatteista tarjottiin paitsi instrumenttien parissa toimiville henkilöille myös kaikkien ministeriöiden edustajille, konsultoiville yrityksille sekä kansalaisjärjestöille, tavoitteena laajasti osaamisen lisääminen kansallisesti YK:n ohjaavista periaatteista.

2. Yhdenvertaisuus

2.1.1 Lisätään valtioneuvoston kapasiteettia arvioida yhdenvertaisuuden toteutumista, tunnistaa ja puuttua syrjintään sekä edistää yhdenvertaisuutta / OM, TEM ja STM

Oikeusministeriö on kehittänyt ja julkaissut verkkopohjaisen työkalun yhdenvertaisuuden arvioinnin tekemisen tueksi (<http://yhdenvertaisuus.finlex.fi/>). Arviointityökalua on esitelty eri ministeriöiden yhdenvertaisuussuunnittelutyöryhmissä ja sitä päivitetään vuonna 2019. Yhdenvertaisuuden arvioiminen on huomioitu myös VN Baro-henkilöstökyselyssä, joka käsittelee henkilöstön hyvinvointia. Lisäksi yhdenvertaisuus on ollut erityisteemana useissa hallituskauden aikana tehdyissä politiikkaohjelmissa, kuten vammais- ja romanipoliittisissa ohjelmissa, sote-uudistuksen valmisteluun liittyvässä arvioinnissa (katso OM:n tilaama [selvitys](#)) sekä Digi arkeen -neuvottelukunnan toiminnassa. Oikeusministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö ovat yhdessä järjestäneet tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä koulutuksia valtioneuvoston työntekijöille vuosina 2018–2019. Valtioneuvoston työntekijöille suunnattu perus- ja ihmisoikeuskoulutus käsittelee myös yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä ja niihin liittyviä viranomaisvelvollisuuksia. Yhdenvertaisuusvaltuutettu suoritti vuonna 2018 kyselyn ministeriöiden yhdenvertaisuussuunnittelun tilasta. Selvityksen tulosten valmistuttua niitä käsitellään valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöiden verkostossa.

2.1.2 Kuntien yhdenvertaisuussuunnittelun tukeminen / OM

Rainbow Rights -hankkeen toimeenpanokausi oli 1.1.2017 – 28.2.2019.

Oikeusministeriö on järjestänyt koulutuksia kunnille yhdenvertaisuussuunnittelun vahvistamiseksi sekä kohdennetummin opetus- ja sote-sektorin toimijoille. Lisäksi on tuotettu tukimateriaalit opetus- ja sote-sektoreille sekä viranomaisille suunnattu LHBTI-opas. Yhdenvertaisuusvideot on julkaistu (<https://bit.ly/2yZBXJd>). Moniperusteisen syrjinnän osalta oikeusministeriö on julkaissut selvityksen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kokemasta moniperusteisesta syrjinnästä (Oikeusministeriön Selvityksiä ja ohjeita, 52/2018) sekä järjestänyt kansallisia tilaisuuksia sekä järjestötaapaamia ja työpajoja moniperusteisen syrjinnän tunnistamisen tukemiseksi ja ennaltaehkäisyn vahvistamiseksi.

Kuntaliitto on järjestänyt pilottikuntien (Tampere, Oulu, Vaasa, Kuopio ja Utsjoki) kanssa työpajoja yhdenvertaisuussuunnittelusta sekä yhdessä ko. kuntien edustajien (ja muiden hankekumppaneiden) kanssa opintovierailun (*peer review workshop*) Tukholmaan. Kuntaliitto on tehnyt kartoituksen kuntien yhdenvertaisuussuunnittelun nykytilasta (Kuntaliiton julkaisusarja 2/2018) sekä laatinut käytännön oppaan yhdenvertaisuussuunnittelun tueksi (julkaisu 3-4/2019).

Seta ry. on järjestänyt LHBTI-henkilöiden syrjimättömyydestä paikallistason tietoisuuskampanjoita ja tapahtumia, joihin kuuluvat osaksi Setan valmistelemaat videot (<https://bit.ly/2JOfNhr>). Lisäksi Seta on kouluttanut valikoitujen pilottikuntien (Turku, Tampere, Oulu, Vaasa ja Mikkeli) koulu- sekä sote-sektorin asiantuntijoita LHBTI-henkilöiden syrjimättömyyden ja yhdenvertaisuuden vahvistamiseksi.

Muut hankkeen toimet ovat keskittyneet erityisesti Suomen ja Baltian alueen yhteistyön lisäämiseen mm. alueellisen seminaarin (Vilna 11/2017) sekä järjestövaihtojen kautta. Hankkeen loppukonferenssi järjestettiin Tallinnassa (11/2018), jossa erityisinä painopisteinä olivat moniperusteinen syrjintä/intersektionaalisuus sekä hyvien käytäntöjen esiintuonti.

2.1.3	Liikuntajärjestöjen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien kehittäminen / OKM
	<p>Vuodesta 2017 alkaen opetus- ja kulttuuriministeriö on valtiovastuun määrää harkitessaan ottanut huomioon liikuntaa edistävän järjestön toiminnan laadun, laajuuden ja yhteiskunnallinen vaikuttavuuden ohella sen, miten järjestö edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Järjestöjen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat on arvioitu ja pisteytetty ja ansiokkaat suunnitelmat ovat vaikuttaneet valtiovastuun määrää korottavasti. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien toteutumista on arvioitu vuonna 2018. Suomen Olympiakomitea on koonnut verkkosivuilleen suunnittelun ohjeita ja hyviä käytäntöjä ja järjestänyt niitä tukevia klinikoita. Opetus- ja kulttuuriministeriö jatkaa suunnittelun, seurannan ja arvioinnin kehittämistä yhdessä järjestöjen kanssa.</p>
2.1.4	Yhdenvertaisuuden edistäminen työelämässä / TEM
	<p>Hanke jatkuu vuoden 2019:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Toteutus 1. kohdan osalta siten, että rahoitus pyritään selvittämään vuoden 2019 aikana. - 2. kohta toteutunut: opas on julkaistu huhtikuussa 2019 - Toteutus 3. kohdan osalta huhtikuun 2019 loppuun mennessä. <p>1. Työsyrynnän seuranta -tutkimuksen jatko pitkäaikaisseurannan mahdollistamiseksi. Pyritään saamaan rahoitus tutkimuksen toteuttamiseksi. Toteutettaisiin sen jälkeen, kun Työolotutkimuksen uudet tiedot ovat käytettävissä (TEM, OM, STM).</p> <p>2. Tehdään uusi apuväline/työkalu työsuojeluviranomaisille tarkastuksille/kohdennetusti työantajille.</p> <p>Hankkeessa on valmistunut uusi opas Yhdenvertaisuuden edistäminen - ohjeita työnantajalle (Työsuojeluhallinnon julkaisu 4/2019). Oppaasta on laadittu selattava verkkojulkaisu ja tulostettava pdf-muotoinen versio. Opas on julkaistu 17.4. (https://www.tyosuojelu.fi/tietoa-meista/julkaisu/oppaat). Oppaan tarkoituksena on konkreettisella tavalla tuoda esille yhdenvertaisuuden edistämismenetelmiä.</p> <p>3. Lisäksi jatkotyöstetään OM:n sivustolla olevaa yhdenvertaisuuden arvioinnin työkalua työelämäkysymyksissä ja päivitetään sitä erityisesti rekrytointissa. Hankkeella ei ole rahaa eikä muita lisäresursseja – tehdään tämän työryhmän puitteissa yhteistyössä. OM:n yhdenvertaisuuden arvioinnin työkalun kehittämistyö on meneillään.</p> <p>Työkalun työstämisen lisäksi tehtäisiin nosto aiheesta työkalusivustolle ja Twitteriin yms. jotta saataisiin se mahdollisimman laajalevikkiseksi.</p>
2.2.1	Yhdenvertaisuus- ja syrjimättömyysindikaattoreiden julkaiseminen / OM
	<p>Syrjinnän seurantaryhmä on asettanut yhdenvertaisuutta ja syrjinnän seurantaan koskevat seuranta-indikaattorit. Indikaattorit kattavat viisi seuranta-aluetta: 1) Asenteet, 2) Syrjintäkokemukset ja havainnot, 3) Syrjintätuomiot ja valitukset, 4) Viharikokset ja vihapuhe ja 5) Yhdenvertaisuuden edistäminen. Näihin temaattisiin seuranta-alueisiin liittyvää tutkimus- ja tilastotietoa koostetaan säännöllisin väliajoin www.yhdenvertaisuus.fi -sivun alla olevalle seurannan indikaattorisivustolle. Seuranta koskee niin säännöllisesti tuotettavaa tietoa (esim. kouluterveyskysely) kuin kertaluontoisia tiedonkeruuhankkeita. Sivuston suora osoite on: www.syrjintatieto.fi. Koottua tietoa julkaistaan myös säännöllisin väliajoin raporttimuotoisesti.</p> <p>Indikaattoreista päätettiin loppuvuonna 2016, ja tiedonkeruu tehtiin vuoden 2017 aikana. Verkkosivujen ensimmäinen vaihe valmistui joulukuussa 2017. Tämän jälkeen sisältöjä on päivitetty säännöllisesti.</p>
2.2.2	Perusoikeusbarometrin toteuttaminen / OM

Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA) toteuttaa vuosien 2017–2019 aikana Fundamental Rights Survey -tutkimuksen, joka tarkastelee perusoikeuksien toteutumisesta kaikissa EU:n jäsenmaissa. Kansallisen perusoikeusbarometrin tarkoituksena on täydentää FRA:n tutkimusta väestöryhmäkohtaisella otannalla ja näin ollen vastata ihmisoikeussopimusvalvontaelinten Suomelle antamiin suosituksiin liittyen tiedonkeruuseen. Tutkimuksen väestöryhmiksi on valittu kolme kieliryhmää (ruotsin-, venäjän- ja arabiankieliset) sekä vammaiset henkilöt. Barometrillä selvitetään muun muassa kyseisten väestöryhmien näkemyksiä, kokemuksia ja tietoisuutta perus- ja ihmisoikeuksista ja niiden toteutumisesta Suomessa. Tutkimuksen tiedonkeruu tapahtuu keväällä 2019 ja tulokset raportoidaan vuoden 2019 loppuun mennessä.

2.3.1 Vihapuheen estäminen osana Merkityksellinen Suomessa -toimintaohjelmaa ja sen seuranta / OKM

Kunnat (14 kpl) ovat jatkaneet opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2016 myöntämällä tuella toteutettavia hankkeita, joissa ehkäistään vihapuhetta ja edistetään yhdenvertaisuutta kuntien nuorisotyössä. Suurin osa hankkeista on parhaillaan tulosten vakiinnuttamisen ja arvioinnin vaiheessa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuodesta 2016 lähtien tukenut Ihmisoikeusliitto ry:n hanketta, jonka avulla koulutetaan suurimpien kuntien nuorisotoimen johtoa ja henkilöstöä ihmisoikeuksien, mukaan lukien syrjimättömyyden huomioon ottamisessa osana nuorisotyötä. Koulutukset toteutetaan yhteistyössä Kaupunkimaisen nuorisotyön kehittämisverkosto KANUUNA:n kanssa. Koulutusta on vuosien 2017 ja 2018 aikana laajennettu myös pienempiin kuntiin.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kokosi alkuvuonna 2017 työryhmän, jossa oli edustettuna laajasti ministeriön eri toimialojen edustajia; Suomen Olympiakomitea, Koulukino, Mediakasvatusseura, Suomen Opetus- ja kirjastoseura, Kulttuuria kaikille -palvelu, Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry, SYL – Suomen ylioppilaskuntien liitto ry, Suomen Lukiolaisten Liitto, Suomen Opiskelija-Allianssi – OSKU ry, Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry, Suomen opiskelijakuntien liitto – SAMOK ry, Suomen Partiolaiset – Finlands Scouter ry, Me-säätiö, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Tampereen yliopisto. Sitoudun torjumaan vihapuhetta -haastekampanja lanseerattiin 2.10.2017. Opetus- ja kulttuuriministeriön toimialan toimijat osallistuivat kampanjaan ministeriön Facebook-sivuilla tai Twitterissä – #torjunvihapuhetta – haastamalla mukaan muita. Kampanjalle luotiin verkkosivusto <http://torjunvihapuhetta.fi/>.

2.4.1 TRUST – Hyvät väestösuhteet Suomessa -hanke / OM

Hanke toteutettiin vuosina 2016–2018. Hanke eteni tavoitteiden mukaisesti ja hankkeessa järjestettiin vuonna 2016 yhteensä 47 koulutusta hyvistä väestösuhteista, yhdenvertaisuudesta ja perus- ja ihmisoikeuksista. Koulutuksiin osallistui niin turvapaikanhakijoita kuin vastaanottokeskusten henkilökuntaa, vapaaehtoisia ja yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden edustajia. Lisäksi koulutuksia hyvistä väestösuhteista on pidetty eri puolilla Suomea erityisesti kotoutumistyötä tekeville viranomaisille ja järjestöille sekä kunnan yhdenvertaisuustyöstä vastaaville tahoille. Erilaisia koulutuksia ja tilaisuuksia on pidetty vuosina 2017-2018 arviolta noin 90 kappaletta.

Väestöryhmien välisten jännitteiden ja konfliktien ennakointiin on kehitetty ns. Forssan malli erityisesti yhteistyössä kunnan, poliisin ennaltaehkäisevän toimen sekä kansalaisjärjestöjen kanssa. Hankkeessa toteutettiin lisäksi ns. väestösuhdekartoitus hankepaikkakunnilla, jossa hyödynnettiin hyvien väestösuhteiden indikaattoreita niin kysymysten asettelussa kuin aineiston analysoinnissa. Lisäksi hanke rahoitti kahta paikallishanketta, jotka keskittyivät väestösuhteiden edistämiseen. Hankkeen edetessä toiminnan painopiste on siirtynyt turvapaikanhakijoiden vastaanotosta monimuotoisiin paikallisyhteisöihin, keskittyen erityisesti kuntiin.

2.4.2	Kulttuurisen moninaisuuden ja liikkuvuuden edistäminen / OKM
	<p>Vuodesta 2016 Taiteen edistämiskeskuksessa on ollut käynnissä Kulttuurisen moninaisuuden ja liikkuvuuden kehittämisohjelma. Ohjelmassa edistetään taiteen moninaisuuden ymmärrystä, kulttuurien välistä vuoropuhelua ja taiteilijoiden kansainvälistymistä kulttuurivaihdon ja -viennin keinoin sekä käynnistämällä ja koordinoimalla eri tahojen yhteistyötä muun muassa pää- ja vähemmistö-kulttuurien yhteisissä projekteissa. Kehittämishjelmassa työskentelee kaksi läänintaiteilijaa, joiden toimenkuvana on kulttuurisen moninaisuuden edistäminen sekä kaksi saamelaiskulttuurin läänintaiteilijaa. Tavoitteena hanketoiminnalla on muun muassa lisätä avoimuutta, puuttua rasismiin ja vihapuheeseen ennaltaehkäisevästi sekä osallistaa eri väestöryhmiä kulttuurin tekijöiksi ja koki-joiksi. Vuonna 2018 kehittämisohjelmatoiminnasta kohdistettiin 62 450 euroa maahanmuuttajille suunnattuun projektitoimintaan ja asiantuntijatyöhön. Ohjelman tavoitteet ovat pääpiirteissään toteutuneet.</p>
2.5.1	Perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen turvapaikanhakijoiden vastaanottotoiminnassa / SM
	<p>Maahanmuuttovirasto on ottanut vuonna 2016 käyttöön vastaanottojärjestelmän valtakunnallisen valvontaohjelman, johon asetettujen tavoitteiden, edellytysten ja toimintamallien mukaan valvontaa on toteutettu. Vastaanottojärjestelmän valvontaohjelma koskee vastaanottokeskusten toimintaa. Valvonnan erityisiä painopisteitä 1.1.2016 – 30.4.2017 olivat vastaanottopalveluiden sisältö ja laatu, vastaanottokeskusten toiminnalliset puutteet ja edellytykset, terveydenhoito, tietojärjestelmät, turvallisuus sekä toiminnan taloudellisuus. 23.4.2018 julkaistu raportti kuvaa vastaanottokeskusten valvonnassa tehtyjä toimenpiteitä ja havaintoja ajalta 1.5. – 31.12.2017. Vastaanottojärjestelmän valvontaraportti vuoden 2018 osalta julkaistiin 20.3.2019.</p>
2.5.2	Maahanmuuttajien siirtymistä koulutukseen ja työelämään nopeutetaan/ OKM, TEM
	<p>Suurimpia rakenteellisia muutoksia maahanmuuttajien koulutukseen ja työelämään siirtymisen edistämiseksi ovat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aikuisten perusopetus on uudistettu kokonaisuudessaan 2018 alusta lukien. Opiskelijamäärä on kaksinkertaistunut vuodesta 2015. Opintotukea on mahdollisuus saada myös aikuislukioissa järjestettävään perusopetukseen (HE). • Kotivanhempien koulutusmahdollisuuksia on parannettu uudella vapaan sivistystyön koulutuksella 2018 alusta lukien; kansanopistoihin, kansalaisopistoihin ja muuhun vapaaseen sivistystyöhön luotiin uusi koulutusmalli erityisesti luku- ja kirjoitustaidon ja suomen kielen opiskeluun. • Ammatilliseen koulutukseen pääsyä on edistetty joustavoittamalla kielitaitovaatimuksia reformin myötä 2018 alusta lukien. Ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmä ja henkilökohtaisen tuen mekanismit tukevat mm. opintoihin integroitavaa kielenopetusta. Opiskelijamäärälisäykset 2017 lukien. • Vastuukorkeakoulut huolehtivat korkeakoulutettujen maahanmuuttajien osaamisen dokumentoinnista sekä näiden ohjaamisesta soveltuvien opintojen pariin. Toiminta käynnistyi 2016 keväällä. • Tutkintojen tunnustamiseen on lisätty Opetushallitukselle määrärahoja. • Perusopetukseen valmistavan opetuksen ja aikuisten perusopetuksen rahoitusta muutettiin 2017 alusta niin, että oppilasmäärien nopeisiin muutoksiin pystytään reagoimaan nopeammin. <p>KOTO-SIB- kokeilun tavoitteena on ollut kokeilla uusia työllistämisen ja koulutusmalleja, joilla nopeutetaan maahanmuuttajien työllistymistä sekä mahdollistetaan koulutuksen ja työnteon yhdistäminen joustavalla tavalla. Kokeiluun osallistuva TE- toimisto valitsee satunnaisotannalla henkilöt, joille osana kotouttamissuunnitelmaa tarjotaan mahdollisuus osallistua kokeiltavaan koulutus- ja</p>

työllistymismalliin. Tavoitteena on työllistyä keskimäärin 4–6 kuukauden kieli- ja yhteiskuntatietouden koulutuksen jälkeen. Kohderyhmään kuuluvat 17–63-vuotiaat oleskeluluvan saaneet TE-toimistossa työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautuneet maahanmuuttajat, jotka eivät ole Suomen kansalaisia. Kokeilua rahoitetaan yksityisiltä ja institutionaalisilta sijoittajilta kerätyin varoin. Hanke toteutetaan vaikuttavuussijoittamisen mallia hyödyntämällä. Kokeilun rahoittajia ovat muun muassa: Euroopan investointirahasto, SOK, Tradeka-Yhtiöt, Sitra, Epiqus Oy, Suomen Ortodoksinen Kirkko sekä yksityissijoittajat Tom Tukiainen ja Erkki Turanlahti. Kokeiluun on sijoitettu yli 14 miljoonaa euroa.

Kotouttamisjärjestelmän työelämälähtöisyyttä on lisätty muun muassa seuraavilla uudistuksilla:

Työvoimakoulutuksena järjestettävä kotoutumiskoulutus on tehty selvästi työelämälähtöisemmäksi. Koulutuksen uusi moduulirakenne mahdollistaa koulutuksen ja muiden työvoimapalvelujen sekä työn yhdistämisen ja vuorottelun. Maahanmuuttajien työllistymisen edistämiseksi toimeenpannaan vaikuttavuusinvestointiin pohjautuva (SIB) hanke (raportoitu erikseen). Maahanmuuttajien työllistymistä edistetään myös ohjaamalla maahanmuuttajia aiempaa enemmän työelämää lähellä oleviin palveluihin, kuten palkkatuetuun työhön sekä lisäämällä työtarjouksia.

Moniammatillista yhteistyötä on kehitetty muun muassa Helsingissä käynnistetyssä maahanmuuttajien osaamiskeskuksessa, jossa TE-hallinto, kunnat ja oppilaitokset ohjaavat asiakkaita joustavasti koulutukseen ja työmarkkinoille. Hallitus on kohdentanut rahoitusta osaamiskeskustoiminnan kehittämiseksi ja laajentamiseksi myös muihin suuriin kaupunkeihin.

Pakolaistaustaisten ohjausta on kehitetty TE-toimistojen ja koulutuksen järjestäjien yhteistyönä keväällä 2018 käynnistyneessä AMIF-rahoitteisessa hankkeessa (POKE).

Kotona Suomessa -hankkeessa on kehitetty orientaatiokoulutuksia, joissa juuri maahan muuttaneille annetaan yhteiskuntaa ja työllistymistä koskevaa tietoa eri kielillä. Toimivat alkuvaiheen ohjaus- ja neuvontapalvelut tukevat Suomeen asettautumista ja osallisuutta yhteiskunnassa sekä siten myös työllisyyttä. Työ- ja elinkeinoministeriö on käynnistänyt vuoropuhelun työelämän vastaanottavuuden lisäämiseksi ja maahanmuuttajajärjestöjen osallisuuden lisäämiseksi työllistymisen edistämiseksi.

Hallituksen esitystä kotoutumislain uudistamiseksi ei ehditty käsitellä loppuun eduskunnassa vaalikauden 2015-2018 aikana ja se raukesi vaalikauden päättyessä.

2.5.3 Maahanmuuttajien osallisuutta vapaa-ajan ja järjestötoiminnassa lisätään / OKM

Opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa aluehallintovirastojen kautta vuosittaisilla erityisavustuksilla kirjastojen paikallista ja alueellista kehittämistoimintaa. Yksi vuoden 2019 avustusteemoista oli Aktiivinen kansalaisuus, demokratia ja sananvapaus, johon sisältyy kirjastojen kehittäminen kansalaistoimintaa tukevana yhteisöllisinä kohtaamispaikkoina, osallistumis- ja vaikuttamismenetelmien kehittäminen ja osallistumisesteiden poistaminen sekä eri kieli- ja kulttuuriryhmien vuoropuhelun vahvistaminen ja hyvää keskusteluilmapiiriä edistävän toiminnan kehittäminen. Aluehallintovirastot seuraavat hanketoimintaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa vuosittaisella erityisavustuksella Monikielisen kirjaston toimintaa osana Helsingin kaupunginkirjastoa. Monikielinen kirjasto tarjoaa kaikkialla Suomessa mahdollisuuden lukea kirjallisuutta omalla kielellä hankkimalla keskitetysti kaikkien yleisten kirjastojen käyttöön aineistoa sellaisilla kielillä, joiden puhujia maassamme on vähän. Vuosina 2017-2018 avustusta myönnettiin 220 000 euroa. Vuonna 2019 avustusta myönnettiin 240 000 euroa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee Taiteen edistämiskeskuksen (Taike) kautta vuosittain yhteisöjen kulttuurista moninaisuutta ja rasminvastaisuutta Suomessa edistävää toimintaa ja hankkeita sekä taitelijoiden ja työryhmien monikulttuurisuutta edistävien hankkeiden toteutusta. Vuonna 2018 Taike jakoi 635 000 € avustuksina yhteisöille ja 130 000 € apurahoina taiteilijoille ja työryhmille. Avustuksella edistetään osallisuutta ja osallistumista kulttuuriin sekä kulttuurien välistä vuoropuhelua. Apurahojen tarkoituksena on vahvistaa siirtolaisten ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvien taiteilijoiden mahdollisuuksia harjoittaa taiteellista toimintaa ja osallistua tasavertaisesti Suomen taide-elämään sekä tukea kulttuurista moninaisuutta, kulttuurien välistä vuorovaikutusta ja rasminvastaisuutta edistäviä taide- ja kulttuuriprojekteja Suomessa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on tukenut hankkeita, joiden avulla on lisätty maahanmuuttaja- ja turvapaikanhakijanuorten osallistumista vapaa-ajantoimintaan. Avustaminen on toteutettu kolmella erillisellä valtionavustushaulla vuosina 2016, 2017 ja 2018. Vieraskieliset nuoret ovat väestömääräänsä nähden yliedustettuina nuorten työpajojen toiminnassa ja eri kulttuurien kohtaaminen on jo osa työpajatoiminnan arkea. Osana Merkityksellinen Suomessa –toimintaohjelmaa on tuettu 14 kunnallisen nuorisotyön hanketta, joissa yhtenä osana on tehty materiaaleja eri väestöryhmien kohtaamisesta osana nuorisotyötä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on jakanut vuosittain aluehallintovirastojen kautta erityisavustusta maahanmuuttajien kotoutumiseen liikunnan avulla kunnille ja vastaanottokeskustoiminnan järjestäjille. Vuosina 2016 – 2019 hankkeiden kohderyhmänä on painottunut tytöt ja naiset. Hankkeissa keskeistä on inklusioperiaate ja kunnan ja seurojen liikuntatoiminnan kehittäminen ja sen vakiinnuttaminen. Hankkeiden määrä on vaihdellut eri vuosina 30 ja 47 välillä. Hankkeet ovat jakautuneet eri puolille Suomea, pääosa Etelä-Suomeen. Hanketoimintaa seuraa ja arvioi Likes-tutkimuskeskus.

2.5.4 Romanien yhdenvertaiset asumismahdollisuudet / YM

Hankkeessa laadittu selvitys romanien asumistilanteesta (Romanien asumisen yhdenvertaisuuden seurantaselvitys, ympäristöministeriön raportteja 6/2018) valmistui ja julkaistiin tammikuussa 2018. Selvityksessä tarkasteltiin romanien asumisen ongelmia sekä yhdenvertaisuuden toteutumista romanien asumisessa suhteessa pääväestöön ja romanien välillä. Selvitys oli seurantaselvitys vuonna 2012 valmistuneelle ympäristöministeriön teettämälle aiemmalle selvitykselle. Uudessa selvityksessä todettiin romanien asumistilanteen kehittyneen yleisesti ottaen parempaan suuntaan. Romanit ovat tasavertaistuneet asunnon hakijoina pääväestöön kuuluvien kanssa. Toisaalta romanien taloudelliset vaikeudet ja sisäiset kulttuuriset käytännöt vaikeuttavat joidenkin romanien asunnon saantia ja asunnon säilyttämistä siinä määrin, että osa romaneista on vaarassa pudota tavallisilta asuntomarkkinoilta. Erityisesti selvityksessä tuli esiin huoli nuorista romaneista. Selvityksen toimenpide-ehdotuksissa ehdotettiin muun muassa tiiviimpää yhteistyötä asuntotoimijoiden ja viranomaisten välille romanien asumisen ongelmien ennaltaehkäisemiseksi. Lisäksi ehdotettiin romaniyhteisön sisäisen keskustelun jatkamista mahdollisuudesta luopua sellaisista haitallisista kulttuurisista käytännöistä kuin muuttolupa- ja väistämisvelvollisuus. Syksyllä 2018 aloitti ympäristöministeriön johdolla toimintansa keskeisten sidosryhmien edustajista koottu tiimi, joka suunnittelee ja seuraa selvityksen toimenpide-ehdotusten toteuttamista.

2.5.5 Kehitysvammaisten ihmisten asumisen yhdenvertaisuuden edistäminen / YM

Hankkeessa laadittu selvitys yhdenvertaisuuden toteutumisesta kehitysvammaisten henkilöiden asumisessa valtion tuella rahoitetuissa asuntohankkeissa (Lisää asumisvaihtoehtoja ja valinnanvapautta – Kehitysvammaisten ihmisten yhdenvertaisuus valtion tukemassa asumisessa, ympäristöministeriön raportteja 12/2018) valmistui ja julkaistiin maaliskuussa 2018. Selvityksessä vertailtiin

valtion tukemien kehitysvammaisille henkilöille tarkoitettujen asuntohankkeiden ja asumisen toteutusta verrattuna valtion tukemiin niin sanottuihin tavallisiin vuokra-asuntoihin. Yhdenvertaisuuden toteutumista arvioitiin esimerkiksi asuntojen sijainnin, laadun, niitä koskevien määräysten, vuokran ja verotuksen näkökulmista. Selvityksen mukaan kehitysvammaisten henkilöiden asumisessa on tapahtunut viime vuosina myönteistä kehitystä. Sitä varten on luotu tavallista asumista tukevia malleja, kuten asunoverkostoja, joiden rakentamisessa on otettu hyvin huomioon vammaisten ihmisten omat näkemykset. Yhdenvertaisuuden toteutumisessa on kuitenkin edelleen ongelmia. Sitä estävät esimerkiksi resurssien puute kehitysvammaisten henkilöiden tarvitsemissa tukipalveluissa sekä työntekijöiden ja omaisten asenteet. Kehitysvammaisille henkilöille suunnatuista asumiskohteista kaksi kolmasosaa on ryhmäkoteja, joissa asukkailla on yleensä vain oma huone ja kylpyhuone. Selvityksen tulosten mukaan jatkossa olisi panostettava vahvemmin kehitysvammaisten ihmisten itsenäiseen asumiseen, tavallisen asuntokannan hyödyntämiseen ja erilaisiin verkostopohjaisiin asumisen ja tuen ratkaisuihin. Kunnissa tarvittaisiin enemmän poikkihallinnollista kehittämistä ja yhteistyötä, ja myös viranomaisten käytäntöjä ja ohjeita pitäisi yhdenmukaistaa. Selvityksen julkaisun jälkeen kehittämis- ja muulla yhteistyöllä myötävaikutetaan siihen, että vammaisilla henkilöillä on enemmän valinnanmahdollisuuksia asuinpaikkansa ja asumismuotonsa suhteen. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA:n rahoituksen ja hankeohjauksen kautta lisätään erilaisten asumisratkaisujen tarjontaa kehitysvammaisille ihmisille tavallisessa asuntokannassa.

2.5.6 Viittomakielen aseman ja sen käyttäjien oikeuksien edistäminen Euroopan neuvoston kontekstissa; perusselvityksen laatiminen eri mahdollisuuksista / UM

Ulkoministeriön toimeksiannosta riippumaton asiantuntija, OTM Eeva Tupi laati perusselvityksen viittomakielen asemasta Euroopan neuvoston (EN) kontekstissa.

Hanke nostaa tietoisuutta viittomakielen asemasta, toimeenpanee Euroopan neuvoston vammaisstrategiaa ja päivittää EN:n puitteissa aikaisemmin tehtyjä selvityksiä. Selvityksen pohjaksi tehtiin runsaasti haastatteluja Euroopan neuvoston sihteeristössä ja jäsenmaissa niin hallinnon kuin kansalaisyhteiskunnan toimijoiden parissa. Selvitystyössä huomioitiin viittomakielen ja viittomakielisten henkilöiden liittymäkohdat sekä vammaisten henkilöiden oikeuksia että kielikysymyksiä säätelyyn normistoon.

Hanke käynnistyi keväällä 2018. Perusselvitys, joka sisältää suosituksia toiminnan kehittämiseksi, julkistettiin Strasbourgissa 10. huhtikuuta 2019 Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen istunnon yhteydessä.

2.5.7 Ihmisoikeuspuolustajien tukeminen; perusselvityksen laatiminen Suomen ihmisoikeuspuolustajia koskevan toiminnan kehittämiseksi / UM

Hanke oli jatkoa ulkoasiainhallinnon ihmisoikeuspuolustajien tukemista koskeville ohjeille, jotka julkaistiin vuonna 2014. Perusselvityksessä kartoitettiin Suomen ihmisoikeuspuolustajatuen nykytilannetta ja muutaman verrokkimaan käytäntöjä sekä annettiin konkreettisia suosituksia toiminnan kehittämiseksi.

Tutkija Susan Villa haastatteli selvityksen tekovaiheessa kymmeniä henkilöitä sekä ulkoasiainhallinnon sisällä että kansalaisyhteiskunnan taholta. Haastateltavista osa oli muiden hallinnonalojen ja kuntatason edustajia sekä suomalaisia ja ulkomaisia järjestötoimijoita. Perusselvitys julkaistiin ulkoministeriössä 6.11.2017 järjestetyn seminaarin yhteydessä. Se on saatavilla suomen- ja englanninkielisenä mm. UM:n nettisivuilta. Selvitys sisältää yhdeksän suositusta, joista osa on teknisiä ja osa laajempaa pohdintaa ja työtä edellyttäviä. Päätelmien ja suositusten osalta on huomattava, että suositukset ovat tutkija Susan Villan riippumattomasti laatimia. Ulkoministeriössä on aloitettu pohdinta siitä, miten suositusten toimeenpanossa tulee edetä.

3. Itsemääräämisoikeus

3.1.1	Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden ja potilaiden itsemääräämisoikeuden vahvistaminen / STM
	<p>Asiakas- ja potilaslakia sekä mielenterveys- ja päihdelainsäädännön muutoksia ei ehditty antaa eduskunnan käsittelyyn hallituskaudella 2015–2019. Ehdotus uudesta asiakas- ja potilaslakista sekä lastensuojelulain muutoksista oli lausunnolla 6.7.–16.9.2018.</p> <p>Lastensuojelulakiin tehtävät itsemääräämisoikeutta vahvistavat muutokset (HE 237/2018 vp) annettiin eduskunnalle 15.11.2018. Eduskunta hyväksyi lakimuutokset 18.03.2019. Lastensuojelulain muutokset tulevat voimaan 1.1.2020</p>
3.1.2	Vammaispalvelulainsäädännön kokonaisuudistus / STM
	<p>Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulain ja laeiksi sosiaalihuoltolain ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annetun lain 13 §:n muuttamisesta (HE 159/2018 vp) annettiin eduskunnalle 27.9.2018. Lakiesitys raukesi sosiaali- ja terveyspalvelu-uudistuksen kaatumisen myötä.</p> <p>Hallituksen esityksen valmistelussa otettiin huomioon VM:n toimenpideohjelmasta kuntien tehtävien ja velvoitteiden vähentämiseksi seuraavat säästötavoitteet. Lisäksi hyödynnettiin selvitysmies Kalle Könkkölän ehdotuksia. Työryhmän ehdotukseen tehtiin virkavalmistelussa tarkennuksia kesän 2017 lausuntokierrokselta saadun palautteen sekä sen jälkeisten vammaisjärjestöjen, kuntien sekä eräiden muiden asiantuntijoiden kuulemisten pohjalta sekä hallituksen kehysriihessä huhtikuun lopussa tehtyjen päätösten pohjalta. Esityksen säästötavoitetta vähennettiin tuolloin merkittävästi.</p>
3.2.1	Viharikosten torjunnan tehostaminen / SM
4.3.2	
	<p>Viharikosten torjunnan tehostamista on tehty mm. sisällyttämällä kirjaukset tästä poliisitoiminnan strategiaan ja tulostavoitteisiin. Poliisihallitus on suunnitellut yhdessä Poliisiammattikorkeakoulun kanssa erillisen koulutusohjelman viharikosten torjunnasta. Ensimmäinen osio toteutettiin vuonna 2016 ja toinen osio vuonna 2018.</p> <p>Lisäksi poliisissa on toteutettu ETYJ:n TAHCLE-koulutus siten, että poliisipäälliköt ja päällystö on koulutettu. Samoin 40 poliisia jokaiselta poliisilaitokselta on saanut kouluttajakoulutuksen, jonka johdosta koulutusta on jatkettu poliisilaitoksilla siten, että yhteensä noin 900 poliisia on jo saanut koulutuksen. Koulutusta on jatkettu vuonna 2018.</p> <p>Vuoden 2017 alusta Helsingin poliisilaitoksella on ollut vihapuheeseen erikoistunut vihapuhe-ryhmä (VIPU), KRP:n verkkotiedustelua ja -tutkintaa on tehostettu ja jokaisella poliisilaitoksella on nimetty vihapuheen torjuntaan keskittyvä nettipoliisi. VIPU-ryhmän toiminta keskittyy lisääntyvän ja ajankohtaisen laittoman vihapuheen torjuntaan.</p> <p>Good practice +-hankkeen toolkitit on jaettu poliisilaitoksille ja hanke jatkui 2018 Pohjois-Irlannin, Suomen ja Torinon yhteishankkeena. Hankkeessa jatkettiin hyvien käytäntöjen jakamista liittyen viharikosten paljastamiseen, tutkintaan ja uhrin aseman parantamiseen.</p> <p>(Alkuperäiseen hankekuvaukseen sisältynyttä selvitystä ei toteutettu toimintaympäristön muuttamisen vuoksi.)</p>

3.2.2	Naisiin kohdistuvan väkivallan ennaltaehkäisemisen vahvistaminen oikea-aikaisen ja -sisällöisen tiedon ja kohdennetun koulutuksen kautta / UM
	<p>Hanke on toteutunut. Ulkoministeriö kuitenkin painottaa tarvetta jatkuvaan kohdennettuun koulutukseen naisiin kohdistuvan väkivallan ennaltaehkäisemiseksi.</p> <p>Ulkoministeriön ihmisoikeustuomioistuin- ja -sopimusasioiden yksikkö (OIK-40) järjesti Suomi 100 – tapahtumana seminaarin "Kaduilla, Kotona, Netissä – TURVASSA!" Helsingissä eduskunnan Pikku-parlamentin auditoriossa kansainvälisen naistenpäivän aattona 7.3.2017. Seminaari järjestettiin yhteistyössä Naisjärjestöjen Keskusliiton, Naisten Linjan ja eduskunnan naisverkoston kanssa. Se oli osa ulkoministeriön osallistumista Naisjärjestöjen keskusliiton ja Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan kampanjaan 100 tasa-arvotekoa.</p> <p>Naisiin kohdistuva väkivalta on viime vuosina saanut uusia muotoja ja välineitä. Kodin ja kadun lisäksi nykyisin eletään elämää myös verkossa. Seminaarissa nostettiin esiin myös internetin ja teknologian aiheuttamat haasteet naisiin kohdistuvalle väkivallalle, sekä myös niiden tarjoamat mahdollisuudet naisten oikeudelle elää väkivallatonta elämää. Netti ja teknologia eivät ole pelkästään haitallisia vaan ovat avanneet myös paljon mahdollisuuksia tiedonhakuun ja matalan kynnyksen tukeen paikkakunnasta riippumatta.</p> <p>Seminaari nosti esille ja jakoi tietoa naisiin kohdistuvasta väkivallasta sekä hahmotteli konkreettisia keinoja ja edellytyksiä, joiden avulla väkivallasta on mahdollista päästä irti. Seminaarin kansainvälisinä vieraspuhujina olivat pitkään naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista vaikuttamistyötä tehnyt ja yhdysvaltalaisen kansallisen perheväkivallan vastaisen kattojärjestön varapuheenjohtaja Cindy Southworth sekä Facebookin Euroopan, Lähi-idän ja Aasian turvallisuusjohtaja Julie de Baillien-court. Osallistujia oli lähemmäs 150. Seminaaria edelsi Ota kantaa –verkkokysely naisiin kohdistuvan väkivallan kirkikysymysten hahmottamiseksi.</p> <p>Lisäksi ulkoministeriön ihmisoikeustuomioistuin- ja -sopimusasioiden yksikkö (OIK-40) oli yhteistyökumppanina Ranskan instituutin järjestämässä seminaarissa naisiin kohdistuvasta väkivallasta Helsingissä 24.11.2017. Eurooppa-salissa järjestetty seminaari End Domestic Violence against Women pyrki herättämään keskustelua naisiin kohdistuvan lähisuhteiden väkivallan laajuudesta Suomessa, nostamaan esiin kansallisen ja kansainvälisen lainsäädännön merkitystä väkivaltaproblematiikan hallinnassa, lähestymään aihetta Ranskaa ja Suomea vertailevasta kulttuurisesta näkökulmasta sekä rakentamaan siltoja yhteiskunnan eri toimijoiden, asiantuntijoiden, viranomaisten ja päätöksentekijöiden välille. Myös tämä seminaari oli osa Naisjärjestöjen keskusliiton ja Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lanseeraamaa ja vetämää sekä Suomi 100 -ohjelmistossa mukana olevaa 100 tasa-arvotekoa -hanketta.</p>
3.2.3	Seksuaalisen väkivallan uhrien palvelujen vahvistaminen: uhrien tukikeskuksen pilotointi ja mallintaminen / STM
	<p>Suomen ensimmäinen SERI-tukikeskus aloitti toimintansa toukokuussa 2017 Helsingissä Naistenklinikan yhteydessä. Suomen toinen tukikeskus avautuu Turkuun vuoden 2019 aikana. Tavoite on saada tukikeskus kaikkien yliopistosairaaloiden yhteyteen vuoden 2019 loppuun mennessä. Seuraavat tukikeskukset ovat suunnitteilla Turkuun ja Tampereelle ja sen jälkeen Ouluun ja Kuopioon. Lisäksi uhrin pidempiaikainen tuki varmistetaan muodostamalla hoito- ja palveluketjut tasa-arvo-ohjelmassa tarkemmin määritellyin tavoin ja osana Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa.</p>
3.3.1	Vähennetään tutkintavankien säilyttämistä poliisin ylläpitämissä säilytystiloissa ja lisätään vaihtoehtoja tutkintavankeudelle / OM

Pakkokeinolakiin on lisätty säännökset tutkintavankeuden vaihtoehtoista tehostetusta matkustuskiellosta ja tutkinta-arestista. Tutkintavankeuslakia on muutettu siten, että tutkintavankia ei saa pääsääntöisesti säilyttää poliisin säilytystilassa seitsemää vuorokautta pidempään. Lainmuutosten vaikutuksia seurataan niiden voimaantulon jälkeen. Parhailaan valmistellaan lakien täytäntöönpanoa.

3.3.2 Rikosseuraamuslaitoksen lähityöhanke / OM

Hankkeen pilotointi alkoi maaliskuussa 2018 ja päättyi elokuussa 2018. Pilottivankiloita olivat Jokelan suljettu vankila, Jokelan avovankila, Hämeenlinnan naisvankila sekä Pelson suljettu vankila.

Pilotoinnin osa-alueet olivat: Lähityöntekijän malli ja sen mukainen työskentely

1. Vangin vastaanottaminen ja sijoittaminen
2. Vangin perehdyttäminen
3. Ransun toteutumista tukeva työ

Lähityöhanke koulutuspolku vankiloihin on ajateltu siten, että ensimmäisenä kiinnitetään huomio vangin kokonaisvaltaiseen tulovaiheen haltuunottoon, sijoittamiseen osastolle, vangin perehdyttämiseen vankilassa sekä rangaistusajan toteutumista tukevaan työhön. Kaikkiaan haltuun otettavia työskentelyalueita vuorovaikutteisessa lähityössä ovat seuraavat 8 aluetta:

1. Vangin vastaanottaminen ja sijoittaminen
2. Vangin perehdyttäminen
3. Ransun toteutumista tukeva työ
4. Vangin toimintaan sijoittaminen, osallistaminen ja ohjaus
5. Vangin sosiaalisen kuntoutuksen tukeminen
6. Vankia koskevien päätösten valmistelu, esittely ja kirjaaminen
7. Yhteydenpito vankilan ulkopuolelle ja vapauden valmistelu
8. Turvallisuustehtävät

Tällä hetkellä jokainen alue sekä yksikkö ovat toimintatavoiltaan, kulttuureiltaan kuin myös rakenteiltaan hyvin erilaisia ja on suuri haaste saada koottua sellaisia toimintatapoja, jotka toimivat käytännön arjessa ja ovat laadultaan yhteneväisiä kussakin vankilassa. Joissakin vankiloissa toteutetaan jo kaikkia 8 osa-alueita lähes täydellisesti, kun taas toisessa ääripäässä on yksiköitä, joissa toimintaa joudutaan tarkastelemaan ja kehittämään alkuasetelmasta lähtien.

Jotta henkilökunta sisäistää ja ymmärtää mistä lähityössä, vuorovaikutteisessa työotteessa oikein on kysymys, täytyy yhtenäistä linjaa ja toimitapoja rakentaa vangin vankilaan tulovaiheesta alkaen. Kun nämä osa-alueet saadaan toimimaan, saamme lisättyä oikeudenmukaisen ja yhdenvertaisen kohtelun lisäksi esim. vartijavetoisia toimintoja vankiloissa, ja sitä myöten vankien sellissä oloaika vähenee ja kuntouttava ja aktivoiva toiminta lisääntyy.

Lähityöhanke (1.1.2018 – 31.12.2018) päättyy projektina, mutta jatkunee edelleen strategian mukaisesti keskushallintovetoisena.

3.3.3 Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain muuttaminen / SM

Työryhmän mietintö on tarkoitus lähettää lausunnon keväällä/kesällä 2019 ja hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle vuoden 2019 aikana.

3.4.1 Selvitys intersukupuolisten lasten oikeuksista ja kokemuksista / OM, UM

Selvitys julkaistiin 28.2.2019. Selvityksessä tarkastellaan intersukupuolisten ihmisten ja intersukupuolisten lasten vanhempien kokemuksia suomalaisessa terveydenhuollossa ja yhteiskunnassa. Selvityksessä käsitellään sitä, miten intersukupuolisten lasten syntymän yhteydessä tehdyt ratkaisut sekä lapsuus- ja nuoruusajan hoidot ovat vaikuttaneet heidän elämäänsä. Lisäksi tarkastellaan sitä, minkälaista tietoa ja tukea intersukupuolisten lasten vanhemmille on annettu ja minkälaista tietoa ja tukea he kokevat tarvitsevansa. Lisäksi käsitellään hyviä käytäntöjä intersukupuolisten lasten huomioimiseen päivähoitossa, koulussa, harrastuksissa ja terveydenhuollossa. Selvitys sisältää myös katsauksen lainsäädäntöön ja käytäntöihin Maltalla, Portugalissa, Saksassa ja Islannissa. Kerätyn tiedon ja muun selvitystyön perusteella esitetään suosituksia intersukupuolisten ihmisten tilanteen kehittämiseksi Suomessa. Selvityksen rahoittivat oikeusministeriö ja ulkoministeriö ja sen toteutti riippumaton asiantuntija Tikli Oikarinen.

3.5.1 Kehitetään alkuperäiskansa saamelaisten osallistumista heitä koskevaan päätöksentekoon Suomessa / OM, MMM

Toimenpiteet on osin toteutettu. Pohjoismaisen saamelaissopimuksen jatkoneuvottelut ovat tällä hetkellä Ruotsissa, Norjassa ja Suomessa harkittavina, eikä päätösaikataulu ole tiedossa. Saamelaiskäräjälain uudistus ei toteutunut 2019 päättyneellä hallituskaudella.

Pohjoismaista saamelaissopimusta neuvoteltiin viiden vuoden ajan Norjan, Ruotsin ja Suomen hallitusten sekä kolmen valtion saamelaiskäräjien välillä. Neuvottelutulos saavutettiin joulukuussa 2016 ja valtioiden neuvotteluvaltuuskuntien puheenjohtajat parafoivat sopimustekstin 13.1.2017. Kesäkuussa 2018 saamelainen parlamentaarinen neuvosto teki kolmelle hallitukselle ehdotuksen sopimustekstin muuttamisesta tietyiltä osin. Valtiot eivät ole vielä vastanneet saamelaiskäräjien ehdotukseen.

Saamelaiskäräjälakitoimikunnan valmistelema esitysluonnos saamelaiskäräjälain muuttamiseksi lähetettiin lausunnonle kesäkuussa 2018. Saamelaiskäräjien kokous päätti 24.9.2018, ettei se hyväksy esitystä saamelaiskäräjälain muutoksesta. Oikeusministeriö katsoo, että sillä ei ole edellytyksiä viedä lakiesitystä eteenpäin ilman saamelaiskäräjien hyväksyntää.

Saamelaisasioiden neuvottelupäivä saamelaiskäräjien ja ministeriöiden välillä järjestettiin neljännen kerran 26.10.2018. Neuvottelupäivän järjestämistä on tarkoitus jatkaa tulevaisuudessakin.

Saamelaisten osallistumista on tuettu myös laatimalla muistio saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisesta neuvotteluelvoitteesta.

Enontekiöllä, Inarissa ja Utsjoella saamelaisten kotiseutualueella toimii Metsähallituksen yhteydessä kuntakohtainen neuvottelukunta. Neuvottelukunta käsittelee uusiutuvien luonnonvarojen hoitoa ja käyttöä koskevia asioita.

3.5.2 Alkuperäiskansojen osallistuminen heitä koskevaan päätöksentekoon, erityisesti YK:ssa / UM

YK:n yleiskokouksen korkean tason istuntona järjestetyssä alkuperäiskansojen maailmankonferenssissa (High-level plenary meeting of the General Assembly known as the World Conference on Indigenous Peoples, WCIP) syyskuussa 2014 jäsenvaltiot sitoutuivat tarkastelemaan, miten alkuperäiskansojen edustuksellisten elinten, kuten esimerkiksi saamelaiskäräjien, osallistumista YK:n kokouksiin heitä koskevissa kysymyksissä voitaisiin edistää. Kysymys osallistumisen edistämisestä pohjaa myös YK:n julistukseen alkuperäiskansojen oikeuksista, jossa muun muassa todetaan, että on otettava käyttöön keinoja, joilla varmistetaan alkuperäiskansojen osallistuminen niihin vaikuttaviin asioihin (41 artikla).

YK:n yleiskokouksen puheenjohtajien nimittämien neuvonantajien, mukaan lukien Suomen pysyvä edustaja Kai Sauer, johdolla vuosina 2016 ja 2017 käytyjen konsultaatioiden ja neuvotteluiden tuloksena yleiskokous hyväksyi 8.9.2017 päätöslauselman alkuperäiskansojen osallistumisen edistämisestä YK:ssa (Enhancing the Participation of Indigenous Peoples' Representatives and Institutions in Meetings of Relevant United Nations Bodies on Issues Affecting Them, A/RES/71/321).

Päätöslauselman mukaan keskustelut jatkuvat yleiskokouksen 75. istunnon aikana ja ennen tätä käydään konsultaatioita alkuperäiskansojen kanssa. Pääsihteeriltä pyydetään konsultaatioiden tulokset huomioivaa raporttia yleiskokouksen 74. istunnon loppuun mennessä, pohjaksi tuleville konsultaatioille. Päätöslauselmassa pyydetään yleiskokouksen puheenjohtajaa järjestämään interaktiivisia kuulemisia alkuperäiskansojen kanssa yleiskokouksen 72., 73. ja 74. istunnoissa. Ensimmäinen yleiskokouksen puheenjohtajan interaktiivinen kuuleminen alkuperäiskansojen kanssa järjestettiin YK:n alkuperäiskansa-asioiden pysyvän foorumin (Permanent Forum on Indigenous Issues, PFII) istunnon aikana 17.4.2018.

YK:n alkuperäiskansojen vapaaehtoisrahasto (UN Voluntary Fund for Indigenous Peoples) on keskeinen väline alkuperäiskansojen osallistumisen tukemisessa konsultaatioprosessiin. Ulkoministeriön kautta myönnettävällä rahoituksella Suomi tukee vapaaehtoisrahastoa sekä myös YK:n alkuperäiskansa-asioiden pysyvää foorumia tukevaa rahastoa ja YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimistoa. Ulkoministeriö on myös tutkimusmäärärahoihin tukenut Anne Nuorgamin riippumatonta työtä alkuperäiskansa-asioiden pysyvän foorumin jäsenenä.

4. Perusoikeudet ja digitalisaatio

4.1.1	Asiakaspalvelun uusi toimintamalli – autetaan asiakasta digitaalisten palvelujen käytössä (AUTA) / VM
	<p>Hankkeessa luotiin valtakunnallinen digituen toimintamalli. AUTA-hankkeen toimikausi oli 1.7.2016–29.12.2017. Digituen toimintamalli kuvaa, miten digituen saatavuus Suomessa voidaan järjestää niiden henkilöiden auttamiseksi, jotka eivät osaa tai pysty käyttämään digitaalisia palveluja. Digituki on digitaalisen viranomaisasioinnin, palvelun ja älylaitteen käytön tukea, jonka tarkoituksena on auttaa asiakasta käyttämään älylaitteita ja asioimaan itsenäisesti ja turvallisesti sekä ymmärtämään yleisiä digitaalisten palvelujen periaatteita.</p> <p>Digituen toimintamalli on moniin toimijoihin ja vahvaan yhteistyöhön rakentuva malli. Se on joustava ja muotoutuu rinnan yhteiskunnan digitaalisen kehittymisen kanssa ja ottaa huomioon muutokset niin digituen tarpeissa kuin digituen muodoissa. Toimintamallissa keskeistä on varmistaa tuen monipuolisuus, koota yhteen jo digitukea tarjoavat, löytää uusia toimijoita ja tukea digitukijoita. Digituen tarjonnan tueksi ja varmistamiseksi Väestörekisterikeskukselle (VRK) sekä alueelliselle toimijalla ehdotetaan uutta tehtävää.</p> <p>VRK toimii digituen tuottajien tukena ja kehittää digitukea valtakunnallisesti. Sen rooliin sisältyy mm. koulutusten tarjoaminen digituen tuottajille ja hyvien digituen käytäntöjen kokoaminen. Tavoitteena on kehittää ympäri Suomen tarjottavan tuen yhtenäisyyttä ja laatua. Väestörekisterikeskuksen tehtävä käynnistettiin keväällä 2018.</p> <p>Alueellinen koordinoija kokoaa alueellaan digituen verkoston ja kehittää alueellisesti digitukea. Se myös arvioi alueellisen tarpeen ja tarjonnan määrän. Tällä pyritään varmistamaan digituen saatavuus ja löydettävyyttä alueelliset erityispiirteet huomioiden. Alueellinen koordinointi on käynnistetty viidellä pilottialueella syksyllä 2018.</p>
4.1.2	Vankien sähköisen asioinnin kehittäminen / OM
	<p>Vankien sähköisen asioinnin osalta käytössä oli vuoden 2018 loppuun mennessä n. 170 työasemaa. Vangit voivat käyttää rajoitettua nettiä ja Skypeä. Sivustolistalta löytyy jo toista sataa sallittua sivua. Siinä vaiheessa, kun Valtion tieto- ja viestintätekniikkakeskus Valtori saa vankityöasemat etähallintaan, voidaan työasemamäärää lisätä tarpeen mukaan.</p> <p>Rikosseuraamuslaitoksen kanssa pystyy tulevaisuudessa asioimaan VRK:n viestinvälityspalvelun (https://www.suomi.fi/etusivu/) kautta. Vankikäytön osalta suomi.fi -osoite on jo sallittu vankien sähköisen asioinnin työasemille. Ongelma suljettujen vankiloiden osalta saattaa kuitenkin olla vahva tunnistautuminen (tarkoittaen useimmiten pankkitunnuksia, joita vangeilla ei ole). Sähköpostin käyttö ei ole sallittua vankien sähköisen asioinnin työasemilla.</p>
4.1.3	Sähköinen ylioppilastutkinto /OKM
	<p>Ylioppilastutkinnon digitalisointia koskeva uudistus toteutui kokonaisuudessaan keväällä 2019, kun myös matematiikan koe suoritetaan digitaalisessa muodossa.</p> <p>Lautakunta on ohjeistanut kokelaita kuulovamman, lukihäiriön, sairauden, vamman ja vieraskielisyyden huomioon ottamisesta ylioppilastutkinnossa. Ylioppilastutkintolautakunta on sähköistänyt erityisjärjestelyihin liittyvät hakemus- ja lausuntolomakkeensa. Lautakunta suosittelee sähköisten lomakkeiden käyttöä. Sähköinen asiointi korvaa lautakunnalle lähetettävät paperiset lomakkeet, mikä helpottaa ja nopeuttaa asiointia. Hakemukset ja lausunnot laaditaan sähköisessä palvelussa ja rehtori lähettää ne lautakuntaan palvelun kautta. Lisätietoja erityisjärjestelyistä ylioppilastutkintolautakunnan nettisivuilta: https://www.ylioppilastutkinto.fi/maaraykset/erityisjarjestelyt</p>

Ylioppilastutkinnossa voi tietyissä tilanteissa saada erityisjärjestelyä avustajan lisäksi mahdollisuuden tulostamiseen ja paperille tuotettujen vastausten skannaamiseen. Uuden erityisjärjestelyn taustalla on hallinto-oikeuden päätös 26.6.2018.

Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksesta ei ole kertynyt vielä kattavaa kokemusta siinä määrin, että voitaisiin arvioida sen vaikutuksia.

4.1.4 Uusi peruskoulu -ohjelma / OKM

Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti peruskoulun uudistamiseen Uusi peruskoulu -ohjelman syksyllä 2016. Ohjelman tavoitteina ovat oppijälhtöisyys, maailman parhaat opettajat sekä avoin ja yhteisöllinen toimintakulttuuri. Tavoitteita on toteutettu erityisesti opettajankoulutusta uudistamalla, opettajien osaamista vahvistamalla sekä opetuksen järjestäjien ja koulujen kehittämisohjelmaa tukemalla. Toimenpiteitä ovat olleet mm. vertaistukeen perustuva tutoropettajatoiminnan käynnistäminen ja levittäminen, valtakunnalliset opettajankoulutuksen ja opetuksen järjestäjien yhteiset kehittämisverkostot sekä kokeilukulttuurin edistäminen.

Tutoropettajatoimintaa on tuettu tällä hallituskaudella noin 24,8 miljoonalla eurolla. Opetushallituksen selvityksen mukaan avustusta saaneiden opetuksen järjestäjien piirissä on 99% Suomen opettajista ja oppilaista. Tähän mennessä rahoituksella on saatu Suomen peruskouluihin 2289 tutoropettajaa. Vuoden 2018 erityisavustuksella tuettiin tutoropettajatoiminnan käynnistymistä myös lukioissa.

Opettajankoulutuksen kehittämisverkostoissa kehitetään mm. oppiainerajat ylittävää opetusta ja kieli- ja kulttuuritietoista opettajuutta. Lisäksi osallisuutta ja ihmisoikeusperustaisuutta vahvistetaan ammatillisessa opettajankoulutuksessa viiden ammatillista opettajankoulutusta antavan ammattikorkeakoulun kesken. Paras tapa ennaltaehkäistä nuorten syrjäytymistä on koulutuksellisen tasa-arvon vaaliminen ja osallisuuden kokemuksen tarjoaminen kaikille.

Opetushallitukseen perustettu Kokeilukeskus etsii toimivia kehittämisen tapoja yhdessä päiväkotien, koulujen, perheiden, järjestöjen, tutkijoiden ja koulutuksen järjestäjien kanssa. Kokeilukeskus auttaa kokeilujen käynnistämässä ja koordinoi eri alueilla suunnitelmallisia kokeiluja. Kokeilukeskus on ollut yhteydessä myös niihin kuntiin, joissa kehittämistyötä on tehty vähän tai jotka eivät ole hakeneet erityisavustuksia. Kokeilukeskus kerää näistä tietoa ymmärtääksemme erilaisten kuntien tilanteita. Tämä tukee eri koulutuksen järjestäjien koulujen yhdenvertaisia mahdollisuuksia kehittää ja kokeilla.

Kokeilukeskus on itse myös kokeilu, jonka toimikausi on 2017-2020.

4.2.1 Parannetaan ikääntyneiden ja vammaisten henkilöiden edellytyksiä käyttää verkkopalveluita: saavutettavuusdirektiivin toimeenpano / VM

Hallituksen esitys laiksi digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (HE 60/2018 vp) annettiin eduskunnalle 3.5.2018. Lailla toimeenpannaan Euroopan unionin direktiivi EU 2016/2102 julkisten elinten verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta, joka hyväksyttiin Euroopan parlamentissa 26.10.2016 ja joka tuli voimaan 22.12.2016. Lakia valmistelleen työryhmän toimikausi päättyi lokakuussa 2018.

Saavutettavuusdirektiivin tavoitteena on edistää kaikkien mahdollisuutta toimia täysivertaisesti digitaalisessa yhteiskunnassa, luoda Euroopan laajuiset yhdenmukaiset minimitason vaatimukset julkisen sektorin verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudelle, parantaa digitaalisten palveluiden laatua ja parantaa Euroopan unionin saavutettavuuden toteuttamisen sisämarkkinoita.

Laissa digitaalisten palveluiden tarjoamisesta säädetään saavutettavuusdirektiivin mukaisesti julkisen sektorin elinten verkkosivujen ja mobiilisovellusten saavutettavuudelle asetetuista minimitaso vaatimuksista ja saavutettavuuden toteutumisen valvonnasta.

Saavutettavuusdirektiivin kansallisen implementoinnin lisäksi laissa säädetään velvoitteista liittyen viranomaisten digitaalisten palvelujen järjestämiseen yleisölle.

Lain toimeenpanon valmistelevat työt ovat käynnistyneet valvontaviranomaisessa. Suomessa saavutettavuuden valvonnasta vastaa Etelä-Suomen aluehallintovirasto. Valvontavastuu siirtyy valtion lupa- ja valvontavirasto Luovalle sen aloittaessa toimintansa vuoden 2021 alussa.

4.2.2 Liikenne palveluna / LVM

Liikenne- ja viestintäministeriö on valmistellut liikenteen palveluja, markkinoita, rekisteröintejä sekä ammattipätevyyksiä koskevan säädöskokoelman (laki liikenteen palveluista 320/2017). Kooste toteutettiin kolmena hallituksen esityksenä (HE 161/2016 vp, HE 145/2017 vp ja HE 157/2018 vp). Uudistuksen I–II -vaiheet tulivat voimaan 1.7.2018. III vaihe tulee voimaan keväällä 2019. Marraskuussa 2015 käynnistyneellä (liikennekaari) hankkeella on toteutettu kahta PMI Sipilän hallitusohjelman kärkihanketta, hankkeita digitaalisen liiketoimintaympäristön rakentamiseksi ja sääntelyn sujuvoittamiseksi. Hanke päätettiin toteuttaa kolmessa vaiheessa sen sisällöllisen laaja-alaisuuden takia. Ensimmäisessä vaiheessa hallituksen esitykseen sisällytettiin erityisesti maaliikenteen liikennemarkkinoita ja -palveluja koskevat säädökset. Toisessa vaiheessa sisällytettiin kaikki muut liikennemuodot (rautatiet, vesiliikenne ja ilmailu) sekä rekisteröintiudistus (aikaisemmat liikennealan 10 rekisteriä koottiin yhdeksi liikennealan rekisteriksi). Kolmannessa vaiheessa lainsäädäntökokoaisuus viimeisteltiin (juokseva numerointi) ja laadittiin säännökset logistiikka-alasta.

4.3.1 Käynnistetään yhteistyötä viranomaisten, yhteisöpalvelujen tarjoajien ja kansalaisjärjestöjen välillä vihapuheeseen puuttumisen muotojen tehostamiseksi / OM

Oikeusministeriön johdolla eri ministeriöt ja viranomaiset ovat keskustelleet laittoman vihapuheen torjunnasta mukaan lukien käytännesäännöistä, komission laitonta verkkosisältöä ja verkkoalustojen vastuuta koskevasta tiedonannosta, komission suosituksista, aiheeseen liittyvästä kansainvälisestä yhteistyöstä sekä voimassa olevasta lainsäädännöstä. Helmikuussa 2019 oikeusministeriö kutsui koolle viranomaisia ja palvelujen tarjoajien/verkkoalustojen edustajia pyöreän pöydän keskusteluun aiheesta. Kokouksessa esiteltiin mahdollisuutta sitoutua käytännesääntöihin ja liittyä eurooppalaiseen yhteistyöhön. Komission, Facebookin ja Googlen edustajat ovat luvanneet antaa lisätietoa mahdollisesti kiinnostuneille. Kokouksessa Facebookin edustajat kertoivat moderointimenettelyistään ja yhteistyöstä käytännesääntöihin liittyen. Toukokuussa 2019 pidettävässä kokouksessa vaihdetaan vielä yksityiskohtaisemmin käytännön kokemuksia moderoinnista ja kerrotaan vihapuheeseen liittyvästä oikeuskäytännöstä. YouTuben edustaja tulee kertomaan yhtiön moderoinnista ja kokemuksista käytännesäännöistä. Hanke jatkuu, ja tarkoituksena on myös kutsua kansalaisjärjestöjä pyöreän pöydän keskusteluun.

Oikeusministeriö käynnisti vuoden 2017 lopulla Against Hate -hankkeen, jolla kehitetään viharikosten ja vihapuheen vastaista työtä. Hanke jatkuu marraskuun 2019 loppuun asti. Hanketta koordinoi oikeusministeriö. Oikeusministeriön lisäksi hankekumppaneina ovat Rikosuhripäivystys sekä kroatialaiset järjestöt Centre for Peace Studies, Human Rights House Zagreb sekä GONG. Hanke saa rahoitusta Euroopan unionin perusoikeus-, tasa-arvo- ja kansalaisuus -ohjelmasta (2014–2020) sekä hankekumppaneilta. Komissio on myöntänyt hankkeelle jatkorahoitusta myös vuosille 2020–2021. Hankkeessa on toimia mm. viharikosten seurannan kehittämiseksi, viranomaisten kapasiteetin vahvistamiseksi, uhrien tukemiseksi sekä yhteistyön kehittämiseksi sekä vihapuheeseen puuttumiseksi. Lisätietoa hankkeesta <http://oikeusministe-rio.fi/hanke?tunnus=OM005:00/2018>.

Marraskuussa 2018 asetettiin myös sisäministeriön, oikeusministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön vihapuhetyöryhmä, jonka tehtävänä oli laatia vihapuheen torjumista koskevia suosituksia.

Työryhmän toimikausi päättyi huhtikuun 2019 lopussa ja raportti julkaistiin toukokuussa 2019 (<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161613>).

4.4.1 Lisätään luottamusta internetiin ja digitaalisiin toimintatapoihin / LVM

Liikenne- ja viestintäministeri on hyväksynyt kansallisen tietoturvallisuusstrategian maaliskuussa 2016. Yhtenä strategian keskeisenä toimenpiteenä on saatettu Euroopan unionin verkko- ja tietoturvadirektiivi osaksi kansallista lainsäädäntöä. Lainsäädäntömuutokset ovat tulleet voimaan 9.5.2018. Muutoksilla kasvatetaan yhteiskunnan keskeisten palveluiden, kuten sähkön- ja vedenjakelun sekä liikennepalveluiden, tietoturvallisuutta sekä parannetaan viranomaisten yhteistyötä tietoturvallisuuden kasvattamiseksi.

Lyhenteet

AMIF	EU:n turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahasto
AVI	aluehallintovirasto
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EN	Euroopan neuvosto
ETYJ	Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö
FRA	Euroopan unionin perusoikeusvirasto
LHBTI	seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä käytetty kirjainlyhenne, jolla tarkoitetaan homoja, lesboja, biseksuaaleja, transihmisiä ja intersukupuolisia henkilöitä
LVM	liikenne- ja viestintäministeriö
MMM	maa- ja metsätalousministeriö
OM	oikeusministeriö
OPH	Opetushallitus
OPM	opetusministeriö
PIO	perus- ja ihmisoikeudet
PLM	puolustusministeriö
SM	sisäministeriö
STM	sosiaali- ja terveysministeriö
TEM	työ- ja elinkeinoministeriö
THL	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
UM	ulkoministeriö
VNK	valtioneuvoston kanslia
VM	valtiovarainministeriö
VN	valtioneuvosto
VRK	Väestörekisterikeskus
YK	Yhdistyneet kansakunnat
YM	ympäristöministeriö